

KASAS

﴿ ۲۸ ﴾ سُورَةُ الْقَصَصِ

Kasas Sûresi, hepsi mekkîdir. Ancak bir rivayette «

الَّذِينَ اتَيْنَاهُمُ الْكِتَابَ - الی - الْجَاهِلِينَ
انَّ الَّذِي فَرَضَ عَلَيْكَ الْقُرْآنَ» bir rivayette de «
hicret esnasında Cuhfede nâzil olmuştur.

Âyetleri - Bil'ittifak seksen sekizdir.

Kelimeleri - Bin yüz kırk birdir.

Harfleri - Sekiz bin beş yüzdür.

Fasılası - م . ن . ل . ر harfleridir.

İbni Abbastan ve Cabir ibni Zeydden rivayet olunduğu üzere «Şuarâ nazil olmuş, sonra Tâsîn, sonra

Kasas» demek ki bu üç Sûre nüzullerindeki tertib üzeredir. Hak tealâ Sûrei Şuarâda Firavın Musâyâ «

أَلَمْ نُرَبِّكَ فِينَا وَلِيدًا وَلَبِثْتَ فِينَا مِنْ عُمُرِكَ سِنِينَ . وَفَعَلْتَ
«فَعَلْتَكَ الَّتِي فَعَلْتَ وَأَنْتَ مِنَ الْكَافِرِينَ» kavlini, Musânın da «
فَفَرَرْتُ مِنْكُمْ لَمَّا خَفَّيْتُمْ فَوْهَبَ لِيَ رَبِّي حُكْمًا وَجَعَلَنِي مِنَ
«الْمُرْسَلِينَ . وَتِلْكَ نِعْمَةٌ تَمُنُّهَا عَلَيَّ أَنْ عَبَّدتَّ بَنِي إِسْرَائِيلَ»

dediğini hikâye buyurmuş, sonra da Tâsîn de Musâ aleyhisselâmın ehline «

إِنِّي أَنْتُ نَارًا الْخ

o Sûreler de icmalen zikrolunmuştu. Burada da o icmal sırasile bast-u tafsıl olunarak büyük bir tarih fezleke

edilecek ve bu suretle Şuarânın âhirinde va'dolunan inkılâb, Tâsîn de misalleri ve safahatiyle izzah

olunduğu gibi Tâsînin hatîmesindeki «سِيرِكُمْ آيَاتِهِ فَتَعْرِ فُونَهَا» va'dinin misali de bu

kasas ile tavzih olunacaktır. «

وَنُرِيدُ أَنْ نَمُنَّ عَلَى الَّذِينَ اسْتَضَعُّوا فِي الْأَرْضِ وَنَجْعَلَهُمْ
أئِمَّةً وَنَجْعَلَهُمُ الْوَارِثِينَ . وَنُكِّنْ لَهُمْ فِي الْأَرْضِ وَنُرِي فِرْعَوْنَ
«وَهَامَانَ وَجُنُودَهُمَا مِنْهُمْ مَا كَانُوا يَحْذَرُونَ» âyeti bu tevzihin kirizgâh

noktasıdır. Filhakıka zayıfları kuvvetlendirip kuvvetileri devirmek bir tabiat işi değil bil'fil Allah tealânın

kudreti âyâtındandır. İşte kasas bu ibreti anlatan bir neşîdei tarihiyyedir.

sh:»3716

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ
﴿١﴾ طَسَمَ ﴿٢﴾ تِلْكَ آيَاتُ الْكِتَابِ الْمُبِينِ ﴿٣﴾ نَتْلُوا
عَلَيْكَ مِنْ نَبَا مُوسَىٰ وَفِرْعَوْنَ بِالْحَقِّ لِقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ ﴿٤﴾ اِنَّ
فِرْعَوْنَ عَلَا فِی الْاَرْضِ وَجَعَلَ اَهْلَهَا شِیْعًا یَسْتَضْعَفُ طَائِفَةً
مِّنْهُمْ یُدْبِحُ اَبْنَاءَهُمْ وَیَسْتَحِی نِسَاءَهُمْ اِنَّهٗ كَانَ مِنَ الْمُفْسِدِیْنَ
﴿٥﴾ وَنُرِیدُ اَنْ نَّمُنَّ عَلَی الَّذِیْنَ اسْتَضَعِفُوا فِی الْاَرْضِ
وَنَجْعَلَهُمْ اَیْمَةً وَنَجْعَلَهُمُ الْوَارِثِیْنَ ﴿٦﴾ وَنَمَكِّنْ لَهُمْ فِی
الْاَرْضِ وَنُرِی فِرْعَوْنَ وَهَامَانَ وَجُنُودَهُمَا مِنْهُمْ مَا كَانُوْا یَحْذَرُوْنَ
﴿٧﴾ وَاَوْحِیْنَا اِلَیْ اُمِّ مُوسَىٰ اَنْ اَرْضِعِیْهِ فَاِذَا خَفَتْ عَلَیْهِ
فَالْقِیْهِ فِی الْیَمِّ وَلَا تَخَافِی وَلَا تَحْزَنِی اِنَّا رَادُّوْهُ اِلَیْكَ
وَجَاعِلُوْهُ مِنَ الْمُرْسَلِیْنَ ﴿٨﴾ فَالْتَقَطْهُ اَل فِرْعَوْنُ لِیَكُوْنَ لَهُمْ

عَدُوًّا وَحَزْنًا إِنَّ فِرْعَوْنَ وَهَامَانَ وَجُنُودَهُمَا كَانُوا خَاطِئِينَ ﴿٩﴾

sh:»3717

﴿٩﴾ وَقَالَتْ امْرَأَةُ فِرْعَوْنَ قُرَّتْ عَيْنٌ لِي وَلَكَ لَا تَقْتُلُوهُ عَسَىٰ
أَنْ يَنْفَعَنَا أَوْ نَتَّخِذَهُ وَلَدًا وَهُمْ لَا يَشْعُرُونَ ﴿١٠﴾ وَأَصْبَحَ
فُؤَادُ أُمِّ مُوسَىٰ فَارِغًا إِنْ كَادَتْ لَتُبْدِي بِهِ لَوْلَا أَنْ رَبَطْنَا عَلَىٰ
قَلْبِهَا لِتَكُونَ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ ﴿١١﴾ وَقَالَتْ لِأُخْتِهِ قُصِّيهِ
فَبَصَّرْتَهُ بِهِ عَنْ جُنْبٍ وَهُمْ لَا يَشْعُرُونَ ﴿١٢﴾ وَحَرَمْنَا عَلَيْهِ
الْمَرَاضِعَ مِنْ قَبْلُ فَقَالَتْ هَلْ أَدُلُّكُمْ عَلَىٰ أَهْلِ بَيْتٍ يَكْفُلُونَهُ
لَكُمْ وَهُمْ لَهُ نَاصِحُونَ ﴿١٣﴾ فَرَدَدْنَاهُ إِلَىٰ أُمِّهِ كَيْ تَقَرَّ عَيْنُهَا
وَلَا تَحْزَنَ وَلِتَعْلَمَ أَنَّ وَعْدَ اللَّهِ حَقٌّ وَلَكِنَّ أَكْثَرَهُمْ لَا
يَعْلَمُونَ ﴿١٤﴾

طس 1 Bunlar sana âyetleri o mübîn kitabın 2 Sana Musâ ve Fir'avn kıssasından hakkıyla biraz

okuyacağız iyman edecek kavm için 3 Çünkü Fir'avn o yerde baş kaldırmış ve ahalisini fırka fırka edip

arkasına takmıştı, onlardan bir taifeyi ezmek istiyor, oğullarını boğazlatıyor ve kadınlarını hayata atıyordu, o

cidden müfsidlerden idi 4 Biz de istiyorduk ki o yerde ezilmekte olanlara lûtfedelim, onları öncül imamlar

yapalım, hem onları vârisler kılalım 5 Ve Arzda onlara kuvvet ve müknet verelim de Fir'avne ve ordularına

onlardan kortukları şeyi gösterelim 6 O esnada Musânın anasına

sh:»3718

şu vahyi verdik: onu emzir, derken aleyhinde bir korku hissettin mi o vakıt onu deryaya bırakiver, hem

korkma ve mahzun olma, biz muhakkak onu sana iade edeceğiz ve kendisini mürselînden yapacağız 7

Bunun üzerine âli Fir'avn onu lekiyt olarak aldı, çünkü ileride kendilerine bir düşman, bir gamm olacaktı

Doğrusu Fir'avn de Hamân de, askerleri de hep cânîlerdiler 8 Fir'avnin hatunu ise "bir göz bebeği: bana ve

sana, bunu öldürmeyin, belki bize yarar, yâhud evlâd ediniz" dedi ve onlar farkında değillerdi 9 Musânın

anasının gönlü ise bomboş sabahı etti, az daha onu açiverecekti: kalbine râbıta vermese idik eğer

iymanlılardan olsun diye 10 Onun hemşiresine izini ta'kıyb et de demişti, o da uzaktan gözetti, onlar farkında değillerdi 11 Önceden ona emzicileri haram etmişik bu vesîle ile vardı da sizin hesabınıza bunun bakımını der'uhde edecek hem ona hayırhahâne bakacak bir ehli beyt buluvereyim mi size? Dedi 12 Bu suretle onu anasına îade eyledik ki gözü aydın olsun da huzûnlenmesin ve bilsin ki Allahın va'di muhakkak haktır ve lâkin çokları bilmezler 13

2. ﴿الْكِتَابِ الْمُبِينِ﴾ İfadesi güzel parlak kitab, yâhud açık beyan edici kitab - ki murad

Kur'andır. Levhi mahfuz diyenler de vardır. 3. ﴿نَتْلُوا﴾ Tilâvette okuyacağız -

TİLÂVET, ta'kıyb etmek, arkasına düşmektir. Ragıbın beyanına göre bilhassa Allah tealânın kütübi

münzelesini ya kıraet veya içindeki emr-ü nehyi, tergıb ve terhibi i'tiyad ile ta'kıyb eylemektir. Demek ki tilâvet

kıraetten min vechin ehaştır. Burada ise Cebrail vasıtasıle kıraet veya tenzilden mecazdır. 4.

﴿طَائِفَةً مِنْهُمْ﴾ Onlardan bir tâifeyi - ki Beni İsrâildir. Deniliyor ki kâhinin birisi Fir'avne şöyle

demiş: Beni İsrâilde bir çocuk doğacak, senin devletin onun eliyle gidecek.

﴿إِنَّهُ كَانَ مِنَ الْمُفْسِدِينَ﴾ Çünkü o cidden

müfsidlerden idi - bir maksadı için Yer yüzünü fesada vermekten çekinmez idi.

Onun için bu kadar ma'sum çocukları, Enbiya evlâdını kesiyor, kızları erkeksiz bırakarak dilediği gibi

kullanmak istiyor. 6. ﴿وَنُرِيْ فِرْعَوْنَ وَهَامَانَ الْخ﴾ Ya'ni korktukları şeyi başlarına

getirelim, Beni İsrail yüzünden devletlerinin zevalini, kendilerinin helâkini görsünler. Hâmam, Fir'avnın

veziri. 5. ﴿وَنَجْعَلُهُمْ اٰئِمَّةً﴾ Hem onları eimme yapalım -y a'ni din-ü Dünyada öncül

kendilerine iktida olunur imamlar. ﴿وَنَجْعَلُهُمُ الْوَارِثِيْنَ﴾ Hem de onları o varisler kılalım -

ya'ni «

وَاوْرَثْنَا الْقَوْمَ الَّذِيْنَ كَانُوْا يُسْتَضْعَفُوْنَ مَشَارِقَ الْاَرْضِ
وَمَغَارِبَهَا الَّتِي بَارَكْنَا فِيْهَا وَتَمَّتْ كَلِمَتُ رَبِّكَ الْحُسْنٰى عَلٰى
بَنِيْۤ اِسْرٰٓءِيْلَ بِمَا صَبَرُوْۤا وَدَمَّرْنَا مَا كَانَ يَصْنَعُ فِرْعَوْنُ وَقَوْمُهُ
«وما كانوا يعرثون» âyetinde beyan olunan varisler.

7. ﴿وَاَوْحَيْنَاۤ اِلٰىۤ اِمِّۤ مُّوْسٰٓى﴾ Bu vahyin nübüvvet vahyi değil, ilham veya ru'ya

demek olduğunu söylüyorlar. Demek ki ilham, Mütakellimînin dediği gibi umum için esbabı ilimden

olmamakla beraber sahibi için amelî icab edecek bir kuvveti haiz olabilir. Maamafih burada «

إِنَّا رَأَوُوهُ إِلَيْكَ وَجَاعَلُوهُ مِنَ الْمُرْسَلِينَ » te'minatı sıgai tahkık ile katıyyet de

ifade etmektedir. Hem bir validenin yavrusunu emzirmek sevki fitrîsi kadar kuvvetli bir katıyyet. Şu halde

Enbiya nübuvveti değilse evliya kerameti kabîlinden olduğunda şübhe yoktur. Anlaşıyor ki bu ilham, Musa

doğduktan sonra olmuş ve biraz emzirilmiş, üç ay denilmiş ﴿فِي الْيَمِّ﴾ Nil 8.

﴿خَاطِئِينَ﴾ hatadan değil hatîfedendir. Çünkü hatada muhtîin denilir. Bu âyet «

لِيَكُونَ لَهُمْ عَدُوًّا وَحَزَنًا » hikmetinin vechini beyandır. Ya'ni cânî oldukları için Allah

tarafından o suretle mübtelâ olacaklardır. Yoksa o cânîler onu bırakmazlardı. 10.

﴿وَأَصْبَحَ فُؤَادُ أُمِّ مُوسَىٰ فَارِغًا﴾

sh:»3720

Mûsanın anasının da fuâdi ya'ni gönlü bom boş sabahı etti - bunun zâhiri ne olup kaldığından hiç bir haber

almıyarak hayretten ve dehşetten gönlünü hiç bir şey girmiyor, akli sıfra inmiş bir halde demektir.

﴿إِنْ كَادَتْ لَتُبْدَىٰ بِهِ﴾ az daha onu meydana verecekti - telâş ile haber alacağım diye

yaptığını sezdirecek Musayı ifşa edecekti. 11. ﴿وَقَالَتْ لِأُخْتِهِ﴾ onun ya'ni Musanın

hemşiresine ﴿قُصِيَهُ﴾ kardeşinin izini ta'kib et - ne olduğundan bir haber al - demişti.

Türkçemizde müzekker ve müennas zamiri ayrılmadığından türkcede «hemşiresine» denilince

validesinin hemşiresine denilmiş gibi anlaşılıyor. Halbuki «لِأُخْتِهِ» değil «لِأُخْتِهَا» dir. Şu halde

zâhir olan «لِبِنْتِهَا» kendi kızına denilmek iken onun hemşiresine denilmesi şefakate tansis noktai

nazarından daha belîğ olmuştur. Ya'ni kendi kızı olduğu için değil Musanın hemşiresi olduğu için ta'kibini

emretmişti ﴿وَهُمْ﴾ o da onu uzaktan gözledi gördü ﴿فَبَصَّرَتْ بِهِ عَنْ جَنْبٍ﴾

onlar - ya'ni Âli Firvan ﴿لَا يَشْعُرُونَ﴾ farkında değillerdi - gözettığının yâhud hemşiresi

olduğunun farkına varmıyorlardı.

﴿١٤﴾ وَلَمَّا بَلَغَ أَشُدَّهُ وَاسْتَوَىٰ آتَيْنَاهُ حُكْمًا وَعِلْمًا وَكَذَٰلِكَ

نَجَرْنَا الْمُحْسِنِينَ ﴿١٥﴾ وَدَخَلَ الْمَدِينَةَ عَلَىٰ حِينِ غَفْلَةٍ مِّنْ

أَهْلِهَا فَوَجَدَ فِيهَا رَجُلَيْنِ يَقْتَتِلَانِ هَٰذَا مِنْ شِيعَتِهِ وَهَٰذَا مِنْ

عَدُوِّهِ فَاسْتَعَاثَ الَّذِي مِنْ شِيعَتِهِ عَلَىٰ الَّذِي مِنْ عَدُوِّهِ فَوَكَرَهُ

مُوسَىٰ فَقَضَىٰ عَلَيْهِ قَالَ هَٰذَا مِنْ عَمَلِ الشَّيْطَانِ إِنَّهُ عَدُوٌّ مُّضِلٌّ

﴿١٦﴾ قَالَ رَبِّ إِنِّي ظَلَمْتُ نَفْسِي فَاغْفِرْ لِي فَغَفَرَ لَهُ إِنَّهُ هُوَ
الْغَفُورُ الرَّحِيمُ ﴿١٧﴾ قَالَ رَبِّ بِمَا أَنْعَمْتَ عَلَيَّ فَلَنْ أَكُونَ
ظَاهِرًا لِلْمُجْرِمِينَ ﴿١٨﴾ فَاصْبَحَ فِي الْمَدِينَةِ خَائِفًا يَتَرَقَّبُ
فَإِذَا الَّذِي اسْتَنْصَرَهُ بِالْأَمْسِ يَسْتَصْرِحُهُ قَالَ لَهُ مُوسَى إِنَّكَ
لَعَوِيٌّ مُبِينٌ ﴿١٩﴾ فَلَمَّا أَنْ أَرَادَ أَنْ يَبْطِشَ بِالَّذِي هُوَ عَدُوٌّ
لَهُمَا قَالَ يَا مُوسَى أَتُرِيدُ أَنْ تَقْتُلَنِي كَمَا قَتَلْتَ نَفْسًا بِالْأَمْسِ
إِنْ تُرِيدُ إِلَّا أَنْ تَكُونَ جَبَّارًا فِي الْأَرْضِ وَمَا تُرِيدُ أَنْ تَكُونَ
مِنَ الْمُصْلِحِينَ ﴿٢٠﴾ وَجَاءَ رَجُلٌ مِنْ أَقْصَا الْمَدِينَةِ يَسْعَى
قَالَ يَا مُوسَى إِنَّ الْمَلَائِكَةَ يَأْتِمُرُونَ بِكَ لِيَقْتُلُوكَ فَاخْرُجْ إِنِّي لَكَ
مِنَ النَّاصِحِينَ ﴿٢١﴾ فَخَرَجَ مِنْهَا خَائِفًا يَتَرَقَّبُ قَالَ رَبِّ
نَجِّنِي مِنَ الْقَوْمِ الظَّالِمِينَ ﴿٢٢﴾

sh:»3722

Meali Şerifi

Vaktâ ki kıvamına irip dengini buldu ona bir hâkimiyetle bir ilim verdik ve işte muhsinlere böyle mükâfat ederiz 14 Bir de şehre girdi ehâlisinin bir gaflet demi idi, derken orada iki adam buldu dögüşüyorlardı biri şey'asından biri de düşmanından, binaenaleyh şey'asından olan ondan düşmanından olana karşı istimdad etti Musâ da ona bir yumruk indirdi işini bitiriverdi, bu dedi: Şeytanın işinden, o cidden şaşkırtıcı belli bir düşman 15 Ya rabb dedi: doğrusu ben nefsim'e yazık ettim, artık mağrifetinle benim suçumu ört: o da mağrifet buyurdu, hakikat o, öyle ğafur öyle rahîmdir 16 Ya rabb! Dedi: bana olan bu in'amın hakkı için artık mücrimlere aslâ zahîr olmam 17 Derken şehirde korku içinde sabahı etti gözetiyordu, baktı ki dün kendisinden yardım istiyen ona yine feryad ediyor, Musâ ona besbelli sen yaramazsın dedi 18 Deyip de o ikisinin bir düşmanı olan herifi yakalayivermek isteyince: ya Musâ dedi: dün bir adamı öldürdüğün gibi benî de öldürmek mi istiyorsun, ara düzelticilerden olmak istemeyip de yer yüzünde bir zorba mı olmak istiyorsun 19 Şehrin öte başından bir adam da koşarak geldi: Musâ dedi: haberin olsun hey'et, seni öldürmek için hakkında emri müzakere ediyorlar, hemen çık! Ben cidden senin hayırhahlarındanım 20

﴿٢٢﴾ وَلَمَّا تَوَجَّهَ تَلْقَاءَ مَدْيَنَ قَالَ عَسَى رَبِّي أَنْ يَهْدِيَنِي سَوَاءَ السَّبِيلِ ﴿٢٣﴾ وَلَمَّا وَرَدَ مَاءَ مَدْيَنَ وَجَدَ عَلَيْهِ أُمَّةً مِنَ النَّاسِ يَسْقُونَ وَوَجَدَ مِنْ دُونِهِمُ امْرَأَتَيْنِ تَذُودَانِ قَالَ مَا خَطْبُكُمَا قَالَتَا لَأَنسُقِيَ حَتَّى يُصَدِّرَ الرَّعَاءُ وَأَبُونَا شَيْخٌ كَبِيرٌ

﴿٢٤﴾ فَسَقَى لَهُمَا ثُمَّ تَوَلَّى إِلَى الظِّلِّ فَقَالَ رَبِّ إِنِّي لِمَا أَنْزَلْتَ إِلَيَّ مِنْ خَيْرٍ فَقِيرٌ ﴿٢٥﴾ فَجَاءَتْهُ أَحَدِيهُمَا تَمْشِي عَلَى اسْتِحْيَاءٍ قَالَتْ إِنَّ أَبِي يَدْعُوكَ لِيَجْزِيَكَ أَجْرَ مَا سَقَيْتَ لَنَا فَلَمَّا جَاءَهُ وَقَصَّ عَلَيْهِ الْقِصَصَ قَالَ لَا تَخَفْ نَجَوْتَ مِنَ الْقَوْمِ الظَّالِمِينَ ﴿٢٦﴾ قَالَتْ أَحَدِيهُمَا يَا أَبَتِ اسْتَأْجِرْهُ إِنَّ خَيْرَ مَنْ اسْتَأْجَرْتَ الْقَوِيُّ الْأَمِينُ ﴿٢٧﴾ قَالَ إِنِّي أُرِيدُ أَنْ

أُنكحَكَ أَحَدَى ابْنَتَيْ هَاتَيْنِ عَلَى أَنْ تَأْجُرْنِي ثَمَانِي حَجَجٍ
فَإِنْ أَتَمَمْتَ عَشْرًا فَمَنْ عِنْدَكَ وَمَا أُرِيدُ أَنْ أَشُقَّ عَلَيْكَ
سَتَجِدُنِي إِنْ شَاءَ اللَّهُ مِنَ الصَّالِحِينَ ﴿٢٨﴾ قَالَ ذَلِكَ بَيْنِي
وَبَيْنَكَ أَيَّمَا الْأَجَلَيْنِ قَضَيْتُ فَلَا عُدْوَانَ عَلَيَّ وَاللَّهُ عَلَيَّ
مَانِقُولٌ وَكَيْلٌ ﴿٢٩﴾

sh:»3724

Meali Şerifi

Vaktâ ki Medyen cihetine yöneldi, ola ki rabbım beni düz yola çıkara dedi 22 Ve vaktâ ki Medyen

suyuna vardı, üzerinde bir küme insan buldu suluyorlar, ötelerinde de iki dişi ehli buldu sakınıp duruyorlar,

derdiniz nedir? Dedi "biz: çobanlar çekip gitmeyince sulamayız ve bizim babamız büyük bir pirdir" dediler

23 Bunun üzerine ikisine sulayıverdi, sonra gölgeye çekildi de "ya rabbi! dedi: ben cidden bana indirdiğin

hayırdan dolayı bir fakirim" 24 Derken o ikinin birisi bir edeb-ü haya üzere yürüyerek ona geldi, "babam

seni da'vet ediyor bize su çekiverdiğin ecrini sana ödemek için" dedi bunun üzerine varıp ona kıssayı

anlatınca, korkma, dedi, kurtuldun o kavmden, o zalimlerden 25 O ikinin biri, babacığım! Dedi: onu ecîr tut, çünkü tuttuğın ecîrlerin en hayırlısı o kavîy, emîn adam 26 Dedi: haberin olsun ben şu iki kızımın birini sana nikâh etmek istiyorum, sen bana sekiz sene ecîrlik etmek üzere ki eğer onu doldurursan, o da kendinden, maamafih seni zorlamak istemiyorum inşaallah beni salihînden bulacaksın 27 Dedi: o, benimle senin aramızda, iki müddetin her hangisini ödersem demek aleyhime husumet yok ve Allah mukavelemiz üzerine vekil 28

22. ﴿مَدِينٍ﴾ Yukarılarda geçtiği üzere Şuayb aleyhisselâmın memleketi.

23. ﴿حَتَّىٰ يَصْدِرَ الرَّعَاءُ﴾ VÜRUD, suya gitmek, SUDUR, sudan dönmek olduğu gibi

isdar da hayvanları sudan çekip götürmektir.

رَعَاءُ = RİÂ: raînin cem'i, çobanlar. ﴿تَذُودَانِ﴾

ذُود = ZEVD: men'ü defı etmek, ya'ni diğerleri sularken bu ikisi hayvanlarını sakındırıp duruyorlar.

﴿إِنِّي لِمَا أَنْزَلْتَ إِلَيَّ مِنْ خَيْرٍ فَقِيرٌ﴾

sh:»3725

Burada iki ma'nâ vardır: birisi « لام » « fakîr » in sîlası ve « أَنْزَلْتَ » muzari' ma'nâsına olmak üzere

«yarab her ne hayır indirirsen muhtacım» demektir. Birisi de « لام » ta'lil olmak üzere «yarabbi hakkımda

hayır olmak üzere başıma getirdiğin serencamdan dolayı bir fakir oldum, çok muhtacım» demektir ki bu

ma'nâ daha zâhirdir.

﴿٢٩﴾ فَلَمَّا قَضَىٰ مُوسَى الْأَجَلَ وَسَارَ بِأَهْلِهِ آنَسَ مِنْ جَانِبِ
الطُّورِ نَارًا قَالَ لِأَهْلِهِ امْكُثُوا إِنِّي آنَسْتُ نَارًا لَعَلِّي آتِيكُمْ
مِنْهَا بِخَبْرٍ أَوْ جَذْوَةٍ مِنَ النَّارِ لَعَلَّكُمْ تَصْطَلُونَ ﴿٣٠﴾ فَلَمَّا
آتَاهَا نُودِيَ مِنْ شَاطِئِ الْوَادِ الْأَيْمَنِ فِي الْبُقْعَةِ الْمُبَارَكَةِ مِنَ
الشَّجَرَةِ أَنْ يَا مُوسَى إِنِّي أَنَا اللَّهُ رَبُّ الْعَالَمِينَ ﴿٣١﴾
وَأَنْ أَلْقِ عَصَاكَ فَلَمَّا رَآهَا تَهْتَزُّ كَأَنَّهَا جَانٌّ وَلَّى مُدْبِرًا وَلَمْ
يُعِقِّبْ يَا مُوسَى أَقْبِلْ وَلَا تَخَفْ إِنَّكَ مِنَ الْأَمِينِ ﴿٣٢﴾
أَسْلَكَ يَدَكَ فِي جَيْبِكَ تَخْرُجُ بَيْضَاءَ مِنْ غَيْرِ سَوْءٍ وَاضْمَمَ

إِلَيْكَ جَنَاحِكَ مِنَ الرَّهْبِ فَذَانِكَ بُرْهَانَانِ مِنْ رَبِّكَ إِلَى
فِرْعَوْنَ وَمَلَئِهِ إِنَّهُمْ كَانُوا قَوْمًا فَاسِقِينَ ﴿٣٢﴾

sh:»3726

﴿٣٣﴾ قَالَ رَبِّ إِنِّي قَتَلْتُ مِنْهُمْ نَفْسًا فَأَخَافُ أَنْ يَقْتُلُونِ
﴿٣٤﴾ وَأَخِي هَارُونَ هُوَ أَفْصَحُ مِنِّي لِسَانًا فَأَرْسَلْهُ مَعِيَ رِدْءًا
يُصَدِّقُنِي إِنِّي أَخَافُ أَنْ يُكَذِّبُونِ ﴿٣٥﴾ قَالَ سَنَشُدُّ عَضُدَكَ
بِأَخِيكَ وَنَجْعُلُ لَكُمَا سُلْطَانًا فَلَا يَصِلُونَ إِلَيْكُمَا بِآيَاتِنَا
أَنْتُمَا وَمَنِ اتَّبَعَكُمَا الْغَالِبُونَ ﴿٣٦﴾ فَلَمَّا جَاءَهُمْ مُوسَى
بِآيَاتِنَا بَيِّنَاتٍ قَالُوا مَا هَذَا إِلَّا سِحْرٌ مُفْتَرَى وَمَا سَمِعْنَا بِهَذَا
فِي آبَائِنَا الْأَوَّلِينَ ﴿٣٧﴾ وَقَالَ مُوسَى رَبِّي أَعْلَمُ بِمَنْ جَاءَ
بِالْهُدَى مِنْ عِنْدِهِ وَمَنْ تَكُونُ لَهُ عَاقِبَةُ الدَّارِ إِنَّهُ لَا يُفْلِحُ
الظَّالِمُونَ ﴿٣٨﴾ وَقَالَ فِرْعَوْنُ يَا أَيُّهَا الْمَلَأُ مَا عَلِمْتُ لَكُمْ
مِنْ إِلَهٍ غَيْرِي فَأَوْقِدْ لِي يَا هَامَانَ عَلَى الطِّينِ فَاجْعَلْ لِي
صَرْحًا لَعَلِّي أَطَّلِعُ إِلَى إِلَهِ مُوسَى وَإِنِّي لَأَظُنُّهُ مِنَ الْكَاذِبِينَ ﴿٣٩﴾

﴿٣٩﴾ وَاسْتَكْبَرَ هُوَ وَجُنُودُهُ فِي الْأَرْضِ بِغَيْرِ الْحَقِّ وَظَنُوا
أَنَّهُم إِلَيْنَا لَا يُرْجَعُونَ ﴿٤٠﴾ فَاخَذْنَا هُوَ وَجُنُودَهُ فَنَبَذْنَاهُمْ فِي
الْيَمِّ فَانظُرْ كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الظَّالِمِينَ ﴿٤١﴾ وَجَعَلْنَاهُمْ
أُمَّةً يَدْعُونَ إِلَى النَّارِ وَيَوْمَ الْقِيَامَةِ لَا يُنصَرُونَ ﴿٤٢﴾
وَاتَّبَعْنَاهُمْ فِي هَذِهِ الدُّنْيَا لَعْنَةً وَيَوْمَ الْقِيَامَةِ هُمْ مِنَ
الْمَقْبُوحِينَ ﴿٤٣﴾

Meali Şerifi

Vaktâ ki Mûsâ, artık eceli ödedi ve ehliyle yola çıktı Tur canibinden bir ateş hissetti, ehliyle durun dedi: ben
bir ateş hissettim, ümid ederim ki size ondan bir haber getiririm veya o ateşten bir eksi, belki bir ocak yakar
ısırsınız 29 Derken ona varınca vâdinin sağ kıyısından o mübarek buk'ada ağaçtan nidâ olundu, şöyle ki:
ya Mûsâ, haberin olsun benim ben: Allah rabbül'alemin 30 Ve şöyle: bırak Asânı, derken onu sanki (bir

cânn) bir çevik yılan gibi ihtizaz ediyor görünce öyle bir dönüp kaçtı ki arkasına bile bakmadı, ya Mûsâ,
yüzünü dön ve korkma çünkü sen aminîndensin 31 Elini koynuna sok çıkısın bembeyaz, bir âfetsiz, ve
heybetten cenahını kendine kavuştur, işte bu ikisi sana iki bünhan, rabbından Fir'avne ve cem'iyyetine,
çünkü onlar fasık bir kavm oldular 32 Dedi: ya rabbi! ben onlardan bir adam öldürdüm korkarım beni
hemen öldürürler 33 Biraderim Harûn ise lisanca benden fesahatlidir

sh:»3728

beni tasdik eder bir muavin olmak üzere maıyyetimde ona da risalet ver. doğrusu ben beni tekzib ederler
diye korkarım 34 Buyurdu ki biraderinle bâzûna kuvvet vereceğiz ve sizin için bir saltanat kuracağız da size
irişemeyecekler âyetlerimizin hakkı için siz ve size tabi' olanlar galip geleceksiniz 35 Vaktâ ki Musâ. bunun
üzerine açık açık âyetlerimizle onlara vardı bu, dediler: sırf uydurma bir sihir, biz bunu evvelki atalarımızda
dahi işitmedik 36 Musâ da, rabbım daha iyi bilir, dedi: tarafından hidayetle gelen kim? Ve yurdun akıbeti
kimin olur? Doğrusu bu: zalimler felâh bulmaz 37 Fir'avn ise dediki: ey millet, ben sizin için benden başka
bir tanrı bilmiyorum, haydi benim için çamura ocağı yak da ya Hâmân bana bir kule yap belki Musânın
tanrısına muttali' olurum, maamafih ben onu her halde yalancılardan sanıyorum 38 Hem de o ve askerleri

yer yüzünde haksızlıkla kibirlenmek istediler ve zannettiler ki onlar bize îade olunmayacaklar 39 Biz de

kendisini ve ordularını tuttuk da deryaya fırlatıverdük, şimdi bak o zâlimlerin akıbeti nasıl oldu? 40 Biz onları

öyle baş kumandanlar yaptık ki ateşe da'vet ederler ve kıyamet günü yardım olunmazlar 41 Hem

kendilerine bu Dünyada arkalarından bir lâ'net yağdırmaktayız hem de Kıyamet günü bunlar pek

menfurlardandırlar 42

29. ﴿فَلَمَّا قَضَىٰ مُوسَى الْأَجَلَ﴾ yeknazarda hangi eceli ödediği belli olmuyor gibi

ise de düşünülünce fazlasını ödediği ve hiç bir eceli kalmadığı anlaşılır. Çünkü kerîm olan va'dine vefa

eder, eserler de buna delâlet eylemektedir. Hattâ ba'zılarında on sene daha fazla kaldığı rivayet edilmiştir.

﴿وَسَارَ بِأَهْلِهِ﴾ ve ehliyle yürüdü; yola çıktı - nereye gidiyordu? Bu beyan edilmiyor, ba'zıları

Mısra demişler lâkin « أَحَافُ أَنْ يَقْتُلُونَ » demesi buna münafi görünür. Ba'zıları da Kudse

doğru demişler ki daha sâlim ve ma'nîdar

sh:»3729

görünür ﴿أَنْسَ مِنْ جَانِبِ الطُّورِ نَارًا﴾ Tur canibinden ya'ni dağ cihetinden bir

ateş hissetti - dikkat olunursa bu ifade gayet sâde ve zâhir görünmekle beraber işârâtında ıyzağa

sığmıyacak bir çok derinlikler vardır. Meselâ «ifal» den veya «müfaale» den olması muhtemil olan «

أَنْسَ» bir ihsas ifade etmekle beraber kaba bir ihsasın değil üns ifade eden derin ve insanî bir ihsasın

ifadesidir Netekim «فَإِنْ أَنْتُمْ مِنْهُمْ رُشْدًا» de rüşd iynası derin bir ihsastır. Şübhe yok ki

«ehasse» denilmeyip de «âneşe» buyurulması bir letafeti mahsusayı hâizdir. Bunu ancak zevk takdir eder.

«نَارًا» deki tenvinin tenkirindeki garaib ve acaiblik de öyle.

﴿لَعَلِّيَأْتِيكُمْ مِنْهَا بَخْبِرٍ﴾ belki ondan size bir haber getiririm - demek ki yoldu bir

haber almağa muhtac sıkıntılı bir vaz'iyette bulunuyorlardı, bunu şu rivayetlerle ıyzah etmişlerdir:

1- Kış mevsimi ehliyle, maliyle çıkmış ve Şam mülûkünden hazeren yolun gayrısını tutmuştu, zevcesi

hamil idi, berriyye de gidiyor yollarını bilmiyorlardı, bu yürüyüş onu karanlık soğuk, karlı bir gecede Turun

sağına garb canibine sevketmiş idi.

2- Haremine gayretinden geceleyin refiklariyle buluşur, gündüz ayrılırdı, derken bir gün yolu şaşırđı

gece geldi çattı, derken haremını ağırttu, çakmağını çaktı ateş almadı, bir de baktı uzaktan bir ateş

parlıyor, işte o vakit «durun!» dedi ben bir ateş hissettim belki ondan size bir haber getiririm.

﴿أَوْ جَذْوَةٍ مِنَ النَّارِ﴾ yâhud o ateşten bir eksi, ilâh...

30. ﴿فَلَمَّا أَتَيْهَا نُودِيَ﴾ derken ona varınca nida olundu

﴿مِنْ شَاطِئِ الْوَادِ الْأَيْمَنِ﴾ vadînin sağ kıyısından - Musâya

sh:»3730

nazaran sağ, yâhud «eymen» lâfzının diğerk ma'nâsiyle: vadînin en meymenetti kıyısından ki «

﴿الْأَيْمَنِ فَالْأَيْمَنِ﴾ müeddâsınca bil'îşare sağ demek olur.

﴿فِي الْبُقْعَةِ الْمُبَارَكَةِ﴾ o mübarek bukada -

BUK'A, yanındaki arazının hey'etinden başka türlü olan kı'tai arz demektir. Mübarek olması Allah

tealânın bilhassa âyât ve envarına mazher olması, ya'ni risalet ve teklimin burada husule gelmesi

hasebiledir. ﴿مِنَ الشَّجَرَةِ﴾ ağaçtan - nida olundu. Bu ağacı ba'zıları unnab, ba'zıları semûre:

mügaylan dikenini nevinden bir bâdiye ağacı « ba'zıları avsec, ya'ni sincan dikenini veya Musa ağacı denilen

dikenli bir ağaç, ba'zıları da ulleyk, ya'ni sarmaşık veya böğütlen diye rivayet etmişlerdir. Alusî diyor ki; bu

günkü Tivratta mezkûr olan da ulleykadır. İşbu « ﴿مِنَ الشَّجَرَةِ﴾ ﴿مِنْ شَاطِئِ﴾ » den

bedeli iştimaldır. Ağaç nida etti değil, ağaçtan nida olundu ﴿أَنْ﴾ şöyle diye :

﴿يَا مُوسَىٰ إِنِّي أَنَا اللَّهُ رَبُّ الْعَالَمِينَ﴾ Yâ Musâ, hakikat ben im ben

Allah rabbül'âlemîn « طه » sûreninde « يَا مُوسَىٰ إِنِّي أَنَا رَبُّكَ » nida olundu. « طس »

» de de «

أَنْ بُورِكَ مَنْ فِي النَّارِ وَمَنْ حَوْلَهَا وَسُبْحَانَ اللَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ

» nida olundu diye geçmişti. İmam Fahrüddini Râzî bu farkların vechini anlatmak için der ki:

bunların beyinde münafat yoktur, Allah tealâ hepsini anlatmış ancak her Sûrede o nida mazmununun bir

kısmını hikâyeye buyurmuştur. Kazî ile Ebüssüud da «fark yalnız lâfızdadır, asıl murad olan ma'nâda

münafat yoktur» demişler, bu ise Kur'an yalnız ma'nâyı hikâyeye etmişler demek olacağından «nida» nın bir

lâfız ve savt ile değil, yalnız bir ma'nâdan ibaret olduğunu zannettirebileceği gibi kıssanın üç Sûrede tekrar

edilmesinin vechini de izah etmiyor. Halbuki her birinde kıssa

sh:»3731

sırf bir tekrardan ibaret olmayıp diğerinde söylenmeyen bir vech ile beyan edilmiş olduğundan Râzînin

dediği gibi «nida» nın müstemil olduğu mazmun da öyledir. Hepsinin zâhiri Mûsâ aleyhisselâmın bir kelâmı lâfzî işitmiş olmasıdır.

Burada Mutezile demişlerdir ki « **مِنَ الشَّجَرَةِ** » sarahatiyle Mûsâ aleyhisselâm nidayı

secereden işitmiştir. Ve bu nida ile mütekellim olan da Allah tealâdır. Halbuki Allah Tealâ bir cisimde olmaktan münezzehtir. Demek ki Allah tealânın tekellümü ancak bir cisimde kelâm halk etmektedir. Buna karşı kelâm sıfatının kıdemine kail olan Ebû mansuri mâtürîdî ve mâverâennehir Türk uleması derler ki Allah tealânın zatı ile kaim olan kelâmı kadîm işidilmez, işidilen ancak ses ve huruftur. Ve işte ağaçta yaradılan ve ondan işidilen odur. Ebülhaseni eş'arî de demiştir ki cisim ve araz olmayan kelâmı nefsinin de mesmu' olması mümkündür **اه**. İmamı Gazali de bunu te'yid eylemiştir. Sofiyeden ba'zıları da demiştir ki

: savt ile kelâmı lâfzîyi işitti ve bu, Hak celle ve alânın hikmeti muktezasınca dilediği mezâhirden birinde

zuhurundan sonra oldu öyle ki sübhanehu ve tealâ zuhurıyla beraber yine ıtlakı üzere - hattâ ıtlak

kaydinden bile -bâkıy idi. Hadîsi sahihte vârid olmuştur ki: Allah tealâ, yevmi Kıyamette kullarına bir surette

tecelli edecek ben rabbınızım diyecek de tanımayacaklar, sonra diğer bir surette tecelli edecek o vakit

tanıyacaklar **اه**. Fakat o zaman böyle zuhur olsa idi bilahare mîkatta « **أَرِنِي أَنْظُرْ إِلَيْكَ** »

talebine hacet görmez veya « **لَنْ تَرِنِي** » ile karşılanmaz veya «

« **فَلَمَّا تَجَلَّى رَبُّهُ لِلْجَبَلِ جَعَلَهُ دَكًّا وَخَرَّ مُوسَى صَعِقًا** » tecellisini daha

o zaman olmuş olurdu.

Haseni Basrî Hazretleri Mûsâ aleyhisselâma nidai vahy ile nida olundu «

فَاسْتَمِعَ لِمَا يُوحَىٰ» buna delîldir demiş, cumhuri

sh:»3732

ulema buna razı olmamış, Allah tealâ ona vasıtasız kelâm söyledi, buna delîl «

وَكَوَلَّمَ اللَّهُ مُوسَىٰ تَكْلِيمًا» dir, zira vahy olsa idi Enbiya arasında Kelîm isminin Hazreti

Musâya ihtisası olmazdı. «Festemi' limâ yuhâ» da vahy ile değil, sarîh kelâm ile söylenmiştir. demişlerdir.

Fakat burada «

﴿٥١﴾ وَمَا كَانَ لَبِشْرٍ أَنْ يُكَلِّمَهُ اللَّهُ إِلَّا وَحِيًّا أَوْ مِنْ وَرَائِ
حِجَابٍ أَوْ يُرْسِلَ رَسُولًا فَيُوحِيَ بآذَنِهِ مَا يَشَاءُ إِنَّهُ عَلَىٰ

حَكِيمٌ» âyetini unutmamak lâzım gelir. Zira diğer müfessirîn de Mûsâya olan teklimin burada «

illâ vahyen » kısmında dahil olduğunu söylemişlerdir. Şu halde Haseni Basrî Hazretlerinin muradı da bu

olmak lâzım gelir. Çünkü bu âyette vahiy Resul irsaliyle olan iyhaye mukabil zikredildiğinden bilâ vasıta

vahiy demektir. Bu da yalnız ilkai ma'nâ ile olabileceği gibi ilkai lâfz ile dahi olabilir ve işte Musâya da böyle

olmuştur. 31. ﴿وَأَنْ أَلْقِ عَصَاكَ﴾ - « أَنْ يَا مُوسَى » üzerine ma'tuf, ya'ni bir de şöyle

nida olundu: bırak o Asanı ﴿فَلَمَّا رَأَاهَا﴾ - bu gibi « fa » lara fasiha denilir, hal delâletiyile

hafzolanmuş cümleleri iş'ar eder ki: «bunun üzerine bıraktı bırakınca sanki bir yılan imiş gibi ihtizaza

başladı, öyle ihtizaz ediyor görünce» demektir.

﴿يَا مُوسَى أَقْبِلْ وَلَا تَخَفْ إِنَّكَ مِنَ الْأَمِينِ﴾ - bu cümlede bir

kavil geçtiği mukadderdir. Ya'ni böyle denildi - çünkü «Tâsîn» de geçtiği üzere «

﴿جَيْبِكَ﴾ - Ceyb, esasen gömleği, cübbenin

baş tarafındaki açıklığa denir ki koyun ta'bir ettiğimiz yaka açıklığıdır. Bildiğimiz ceybe ıtlakı sonradan

müvelledir. ﴿وَأَضْمِمْ إِلَيْكَ جَنَاحَكَ مِنَ الرَّهْبِ﴾ ve korkudan cenahını

kendine kavuştur. - Cenahtan murad iki kuldur. Bu emir, iki ma'nâyı iş'ar eder: Birisi bu makamda

mehabetten korkup kaçma da kollarını kavuşturup emre âmâde dur, ikincisi: her hangi bir korku

vaz'iyetinde de kaçma etrafını derle topla, celâdet göster

demek olabilir. ﴿فَذَانِكَ﴾ işte bu ikisi - Asa ile yedi bayzâ ki birisi korkutur, birisi tenvir ve tergib

eder. 35. ﴿وَنَجْعَلُ لَكُمْ سُلْطَانًا﴾ ve sizin için bir saltanat bahşedeceğiz - ya'ni büyük

bir tesallut ve galebe kuvveti vereceğiz de ﴿فَلَا يَصِلُونَ إِلَيْكُمْ﴾ ikinize de

irişemeyecekler - ne el uzatabilecekler ne de ma'nen ve maddeten, ilmen ve hucceten kâ'bınıza

yetişebilecekler ilh...

﴿بَايَاتِنَا﴾ âyetlerimiz hakkı için - mu'cizelerimiz ve bilhâssa o iki mu'cize sayesinde

﴿أَنْتُمْ وَمَنْ اتَّبَعَكُمْ﴾ siz ve size tabi' olanlar ﴿الْغَالِبُونَ﴾ galib geleceksiniz -

demek yalnız kendileri değil, kendilerine tabi' olanlar da galib gelecekler 36.

﴿قَالُوا مَا هَذَا﴾ bu, dediler - ya'ni senin âyet diye getirdiğın başka değil

﴿إِلَّا سِحْرٌ مُّفْتَرَى﴾ uydurma bir sihir -ya'ni eskiden ma'lûm olmayıp yeni icad olunmuş bir

sihir, yâhud hiç asl-u esası olmayıp mücerred göz boyama kabilinden olan bir sihir veya Allaha iftira edilen

bir sihir şimdiye kadar içimizde görülmediği gibi ﴿وَمَا سَمِعْنَا بِهَذَا﴾ biz bunu - böyle bir

sihri - veya bu da'vayı ﴿فِي آبَائِنَا الْأَوَّلِينَ﴾ eski atalarımızda dahi işitmedik. - Demek ki

yeni muvaffakiyyetler yeni âyetlerle husule geliyor, hakikaten nâfi' olan şeyleri eskiden yoktur diye

reddedenler mahrum kalıyor. Onun için onların sihri müfterâ demelerine karşı 37.

﴿رَبِّيَ أَعْلَمُ﴾ rabbım daha iyi bilir ﴿وَقَالَ مُوسَى﴾ Musâ da şöyle dedi:

﴿بِمَنْ جَاءَ بِالْهُدَىٰ مِنْ عِنْدِهِ﴾ nezdinden hidayetle gelen

sh:»3734

﴿وَمَنْ تَكُونُ لَهُ عَاقِبَةُ الدَّارِ﴾ ve yurdun akıbeti kimin olacak - ya'ni bu Dünya kim

yurdunun sonunda hayırlı akıbet kimin olacak, akıbetin iyisi de olur kötüsüde netekim «

﴿ثُمَّ كَانَ عَاقِبَةَ الَّذِينَ أَسَاءُوا السُّوَاىَ﴾ buyurulmuştur, fakat ekseriya «

﴿وَالْعَاقِبَةُ لِلْمُتَّقِينَ﴾ gibi « لام » ile kullandığı zaman hayırlısı demek olur. Burada da « له »

﴿إِنَّهُ لَا يُفْلِحُ الظَّالِمُونَ﴾ hakikat bu: zalimler felâh kaydiyle hayra işaret olunmuştur.

bulmaz - zulüm, haksızlık edenler murada iremez, hakkın âyatını, bürhanlarını uydurma sihirdir diye

reddedenlerin haksız zalimler olduğunda ise şübhe yoktur.

38. ﴿وَقَالَ فِرْعَوْنُ﴾ Firavn ise - bak ne zalim, cem'iyetini toplayıp da - dedi ki

﴿يَا أَيُّهَا الْمَلَأُ﴾ ey millet: ey şu gözler dolduran cemaat

﴿مَا عَلِمْتُ لَكُمْ مِنْ إِلَهِ غَيْرِي﴾ ben sizin için benden başka bir ilâh bilmiyorum -

pek a'lâ bilir ki Şu halkı yaradan kendisi değildir, kendisini de bir yaradan vardır. Lâkin ülûhiyyet yalnız onun hakkı olduğunu tanımıyor, halk ve ülûhiyyet yalnız mefhumlarına haksızlık ediyor, hukuk ve teşri' kendi vaz-u iradesinden ibaret imiş, ne irade ederse olurmuŐ, hukm-ü hukûmetini nakzedebilecek mâfevk bir kuvvet yokmuŐ gibi gösteriyor, binaenaleyh nâs onun hukûmetine itaatten başka bir Şey tanimasın, hep onu sevsin hep ondan korksın, hep ona kul olsun, ona tapsın istiyor, hem ma'budluk iddia ediyor hem sizin için benden başka bir ilâh bilmiyorum diyor, ilk önce yoktur demiyor, bilmiyorum diye insafılı görünmek istiyor ve Göklerin Yerin rabbi gûya Semayı rasad etmekle görünmesi lâzım gelen bir cisim ve cismanî imiş gibi tevehhüm ettirerek halka karşı ilm-ü fen yolundan bir desîse yapmak üzere de diyor ki :

sh:»3735

﴿فَأَوْقِدْ لِي يَا هَامَانُ عَلَى الطِّينِ﴾ Şimdi bir ocak yak benim için çamura da

ya Hâman - tuğla piŐir demeyip bu ta'biri kullanması kerpici tuğla yapmayı iptida Firavn düşünmüŐ

olduğundan bu suretle san'ati ta'lim eylemiŐ deniliyor. ﴿فَاجْعَلْ لِي صَرْحًا﴾ hemen bana

bir kule yap - Semayı terassud edecek bir rasad kulesi bina et

﴿لَعَلِّي أَطَّلِعُ إِلَى إِلَهِ مُوسَى﴾ belki çıkar Musânın ilâhına muttali' olurum

zannediyorum - ya'ni rabbül'âlemîn tarafından Peygamberlik da'vasında yalancı olduğunu zannediyor ise

de her ihtimale karşı gûya ilm-ü fen dâiresinde bil'fiil tehariyyat yaparak o yalanı meydana çıkaracak ve

şayed onun ilâhını bulursa gûya onun da hakkından gelecek imiş gibi görünmek istiyor. Ba'zıları bunun

sâde bir lâftan ibaret kaldığını ve öyle bir kule ile göğe çıkmağa çalışmanın gayri ma'kul olduğunu

söylemişler de diğer taraftan böyle bir kulenin yapılıp yıkıldığını nakl etmişlerdir.

39. ﴿وَاسْتَكْبَرَ هُوَ وَجُنُودُهُ فِي الْأَرْضِ بِغَيْرِ الْحَقِّ﴾ Hem o,

ordularıyla Yer yüzünde bigayri hak daha kibirlenmek istedi - bilmiyorum demekle kalmadı. «Şuara» da

geçtiği üzere Musâya «

لَئِنِ اتَّخَذَتِ الْهَاءَ غَيْرِي لَأَجْعَلَنَّكَ مِنَ الْمَسْجُونِينَ» dedi, «Nâziât»

da geleceği üzere mahşerini toplayıp « أَنَا رَبُّكُمْ الْأَعْلَىٰ » diye bağırdı

﴿وَوَظَنُوا أَنَّهُم إِلَيْنَا لَا يُرْجَعُونَ﴾ ve zannettiler ki onlar yakalanıp da bize

getirilmeyecekler, 40. ﴿فَأَخَذْنَاهُ وَجُنُودَهُ﴾ biz de onu ve ordularını tuttuk da

﴿فَنَبَذْنَاهُمْ فِي الْيَمِّ﴾ deryaya fırlatıverdık

﴿فَانظُرْ كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الظَّالِمِينَ﴾ şimdi bak o zalimler akıbeti nasıl oldu?

41. ﴿وَجَعَلْنَاهُمْ آئِمَّةً﴾ biz onları öyle öncüller, öyle baş kumandanlar yaptık ki

﴿يَدْعُونَ إِلَى النَّارِ﴾ ateşe çağırırlar - Cehenneme götürecek fiillere da'vet ederler

﴿وَيَوْمَ الْقِيَامَةِ لَا يُنصَرُونَ﴾ de Kıyamet günü nusrat olunmazlar 42.

﴿وَاتَّبَعْنَاهُمْ فِي هَذِهِ الدُّنْيَا لَعْنَةً﴾ hem bu Dünyada arkalarına bir lâ'net

takmışızdır. -Allahın ve Melâikenin ve nasın lâ'netleri

﴿وَيَوْمَ الْقِيَامَةِ هُمْ مِنَ الْمَقْبُوحِينَ﴾ hem de Kıyamet günü onlar, o çirkin, menfur,

matrutlardandırlar. - Çünkü tekebbür yalnız Allahın hakkıdır. Bir hadîsi kudsîde «kibriya benim ridâm,

azamet izarımdır, her kim bunlardan birisinde bana niza' ederse ben onu ateşe koyarım» buyurulmuştur.

Onun için ondan başkasının istikbarı bigayri hak istikbardır.

Gelelim kıssadan hissaya:

﴿٤٣﴾ وَلَقَدْ آتَيْنَا مُوسَى الْكِتَابَ مِنْ بَعْدِ مَا أَهْلَكْنَا الْقُرُونَ

الْأُولَى بِصَآئِرٍ لِلنَّاسِ وَهَدَىٰ وَرَحْمَةً لَّعَلَّهُمْ يَتَذَكَّرُونَ ﴿٤٤﴾

وَمَا كُنْتَ بِجَانِبِ الْغَرْبِيِّ إِذْ قَضَيْنَا إِلَىٰ مُوسَى الْأَمْرَ وَمَا
كُنْتَ مِنَ الشَّاهِدِينَ ﴿٤٥﴾

sh:»3737

﴿٤٥﴾ وَلَكِنَّا أَنْشَأْنَا قُرُونًا فَتَطَاوَلَ عَلَيْهِمُ الْعُمُرُ وَمَا كُنْتَ
ثَاوِيًّا فِي أَهْلِ مَدْيَنَ تَتْلُوا عَلَيْهِمْ آيَاتِنَا وَلَكِنَّا كُنَّا مُرْسِلِينَ
﴿٤٦﴾ وَمَا كُنْتَ بِجَانِبِ الطُّورِ إِذْ نَادَيْنَا وَلَكِنْ رَحْمَةً مِنْ
رَبِّكَ لِتُنذِرَ قَوْمًا مَّا أَتَيْهِمْ مِنْ نَذِيرٍ مِنْ قَبْلِكَ لَعَلَّهُمْ يَتَذَكَّرُونَ
﴿٤٧﴾ وَلَوْ لَا أَنْ تُصِيبَهُمْ مُصِيبَةٌ بِمَا قَدَّمْت أَيْدِيهِمْ فَيَقُولُوا
رَبَّنَا لَوْ لَا أَرْسَلْتَ إِلَيْنَا رَسُولًا فَنَتَّبِعَ آيَاتِكَ وَنَكُونَ مِنَ
الْمُؤْمِنِينَ ﴿٤٨﴾ فَلَمَّا جَاءَهُمُ الْحَقُّ مِنْ عِنْدِنَا قَالُوا لَوْ لَا
أُوتِيَ مِثْلَ مَا أُوتِيَ مُوسَىٰ أَوْلَمَ يَكْفُرُوا بِمَا أُوتِيَ مُوسَىٰ مِنْ
قَبْلِ قَالُوا سِحْرَانِ تَظَاهَرَا وَقَالُوا إِنَّا بِكُلِّ كَافِرُونَ ﴿٤٩﴾
قُلْ فَاتُوا بِكِتَابٍ مِنْ عِنْدِ اللَّهِ هُوَ أَهْدَىٰ مِنْهُمَا اتَّبِعْهُ إِنْ كُنْتُمْ
صَادِقِينَ ﴿٥٠﴾

sh:»3738

﴿٥٠﴾ فَإِنْ لَمْ يَسْتَجِيبُوا لَكَ فَاعْلَمْ أَنَّهَا يَتَّبِعُونَ أَهْوَاءَهُمْ
وَمَنْ أَضَلُّ مِمَّنِ اتَّبَعَ هَوِيَهُ بِغَيْرِ هُدًى مِنَ اللَّهِ إِنَّ اللَّهَ لَا يَهْدِي
الْقَوْمَ الظَّالِمِينَ ﴿٥٠﴾

Meali Şerifi

Celâlim hakkı için biz Mûsâya o kitabı kurûnı ûlâyı ihlâk ettiğimizden sonra nâsın vicdanlarını tenvir

edecek basîretler, ve bir hidayet-ü rahmet olmak üzere verdik, gerek ki tezekkür ederler 43 Sen ise Musâya

o emri kaza ettiğimiz sıra canibi garbide değildin, o şâhidlerden de değildin 44 Ve lâkin biz bir çok karınlar

inşa eyledik de onların üzerlerine omür uzadı, sen Medyen ehalisi içinde ikamet ederek âyetlerimizi

onlardan okuyub öğrenmedin de ve lâkin biz olduk risalet verip gönderen 45 Hem biz o nidayı yaptığımız

vakıt sen Tûrun canibinde de değildin ve lâkin rabbından bir rahmet olarak gönderildin ki senden evvel

kendilerine bir nezîr gelmemiş olan bir kavmi inzar edesin gerek ki tezekkür edeler 46 Ellerinini takdim

eylediği günahlar yüzünden başlarına birer musîbet gelib de o vakit "ya rabbenâ bize bir Resûl

gönderseydin de âyetlerine uyup verilse ya!" Dediler, ya bundan evvel Mûsâya verilene küfretmediler mi?

İki sihir tezâhür etti dediler ve biz hiç birisine inanmayız dediler 48 De ki: o halde bu ikisinden daha doğru

bir kitab getirin Allah tarafından da ben ona tabi' olayım eğer sadıksanız 49 Yine sana icâbet etmek

istemelerse artık bil ki onlar sırf kendi hevaları peşinde gidiyorlar, halbuki Allahdan bir doğru delil

olmaksızın mücerred kendi hevası peşinde giden kimselerden daha şaşkın kim olabilir? Muhakkak ki Allah

zâlimler gûruhunu muvaffak etmez 50

sh:»3739

43. ﴿وَلَقَدْ آتَيْنَا مُوسَى الْكِتَابَ﴾ Celâlim hakkı için Mûsâya o kitabı, ya'ni

Tevrati ﴿مِنْ بَعْدِ مَا أَهْلَكْنَا الْقُرُونَ الْأُولَى﴾ kurûni ûlâyı ihlâk ettiğimizden

sonra - demek ki Kur'anın lisanında kurûni ûlâ Fir'avnın helâkiyle hitam buluyor. Ve işte sûrei « طه » da

Fir'avnın « فَمَا بَالُ الْقُرُونِ الْأُولَى » suâline «

« قَالَ عَلِمَهَا عِنْدَ رَبِّي فِي كِتَابٍ لَا يَضِلُّ رَبِّي وَلَا يَنْسَى »

cevabının ma'nâsı da bu olduğu buradan anlaşılıyor. Fir'avnın helâkinden veya Tevratın nüzulünden

islâmın zuhuruna kadar kurûnı vustâ oluyor, islâmın zuhûriylede âhir zaman, ya'ni kurûnı uhrâ başlıyor.

Demek ki Hazreti Mûsânın bi'seti ile kurûnı ûlâ kapanıp kurûnı vustâ açıldığı gibi bi'seti Muhammediye ile

de kurûnı vustaya nihayet verilip kurûnı uhrâ açılıyor. Ancak Hazreti Musânın bi'setinden Fir'avnın garkına

kadar olan müddet kurûnı ûlâya mahsub edilmiş olduğu gibi bi'seti Muhammediyeden hicreti seniyye

kadar olan müddet de kurûnı vustaya mahsub edilerek tarihi islâm Hicretten başlamıştır.

İşte Tevratı kurûnı ûlânın ihlâkinden sonra ﴿بَصَائِرَ لِلنَّاسِ﴾ nâsın kalblerini tenvir edecek

basiretler ﴿وَهُدًى وَرَحْمَةً﴾ ve bir hidayet ve rahmet olmak üzere verdik

﴿لَعَلَّهُمْ يَتَذَكَّرُونَ﴾ gerek ki tezekkür ederler diye - kurûnı ûlânın halini düşünür ibret alırlar

da Fir'avn ve askerleri gibi zulüm, haksızlık etmezler, ateşe gitmezler diye. Bu suretle Tevratın nüzulü

hikmetini beyandan sonra Kur'anın inzali hikmetiyle risaleti Mûhammediyyeyi de anlatmak için buyuruluyor

ki :

44. ﴿وَمَا كُنْتَ بِجَانِبِ الْغَرْبِيِّ﴾ Sen ise o garbî canibinde - o dağın garb

yakasında, Musânın Elvahı aldığı mîkat yerinde -değildin

﴿إِذْ قَضَيْنَا إِلَىٰ مُوسَىٰ الْأَمْرَ﴾ Musâya o emri kaza ettiğimiz

sh:»3740

sırada - ya'ni o vahiy ve Tevrat ile hukûm verip Peygamberliği işini sağlamaştırdığımız vakit Mûsânın

yanında olmadığı gibi ﴿وَمَا كُنْتَ مِنَ الشَّاهِدِينَ﴾ şâhidlerden de değildin - o

zamanda, o asırda hazır mevcut olanlardan da değildin. 45. ﴿وَلَكِنَّا أَنْشَأْنَا قُرُونًا﴾ Ve

lâkin biz bir çok karınlar inşa ettik - kurûnı ûlânın helâkinden sonra Tevratın neş'ei hidayetiyle kurûnı vustâ

husule geldi «﴿فَتَطَاوَلَ عَلَيْهِمُ الْعُمُرُ﴾» onların da üzerlerine omür uzadı - mururu

zaman ile kocadılar, şaşkınlıştılar, o neş'e köreldi, o iyman dincliği, o amel kudreti kalmadı, kalbler katıldı,

hissi dinî söndü, türlü bid'atler, ihtilaflar, tarifler ile şeriat ve ahkâm bozuldu, bhusus sonlarına doğru fisk-u

fetret çoğaldı. Binaenaleyh hikmeti ilâhiyye yeni bir ruh ile yeni bir teşri' iktıza etti, Mûsânın hissettiği o ateşi

yeniden duyurmak, mehabbetullah ile yeni bir hayat şevk-u neş'esi vermek için yeni bir kitab, yeni bir

Peygamberle ahbar-u ahkâmı yenilemek lâzım geldi, bu sebeble sana vahiy gönderip bunları bildirdik.

Tevrat, kurûnı vustayı tenvir için verildiği gibi bu suretle Kur'an da kurûnı vustanın fetretine nihayet verip

kurunu cedîdeyi tenvir için gönderildi.

Fıkıhta «ezmanın tegayyürü ile ahkâmın tegayyürü inkâr olunamaz» kaidesinin bir esası demek olan bu

vecîz âyet, bi'seti Muhamediyenin bir sirr-ü hikmetini göstermekte ve Kur'anın her zaman hâkim

olabilmesinin esas vechini anlatmaktadır. Ki tetavüli omür ile eskimiş olan cem'iyeti beşeriyeyi emri hak

olan diğer bir neş'et «bir neş'eti uhrâ» ile yenilemek kanunu, bunun mısradaki sûrei «Hadîd» de gelecek olan

«

أَلَمْ يَأْنِ لِلَّذِينَ آمَنُوا أَنْ تَخْشَعَ قُلُوبُهُمْ لِذِكْرِ اللَّهِ وَمَا نَزَلَ
مِنَ الْحَقِّ وَلَا يَكُونُوا كَالَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ مِنْ قَبْلُ فَطَالَ
عَلَيْهِمُ الْأَمَدُ فَقَسَتْ قُلُوبُهُمْ وَكَثِيرٌ مِنْهُمْ فَاسِقُونَ . اَعْلَمُوا أَنَّ
اللَّهَ يُحْيِي الْأَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَا قَدْ بَيَّنَّا لَكُمْ الْآيَاتِ لَعَلَّكُمْ

تَعْقِلُونَ» âyetidir. «Allah tealâ bu ümmete muhakkak her yüz sene basında dinini yenileyecek kimse

gönderir» mealindeki

sh:»3741

hadîsi şerif dahi asırdan asra bu âyetlerin tatbıkına teşvik yollu bir va'ddir. Bunun ilmî ve amelî iki ciheti

vardır.

İlmî cihetini Kur'anda, amelî cihetini de Resulullahın sünneti ile ümmetin tarihî seyrinde aramalıdır. «

الْعُلَمَاءُ وَرَثَةُ الْأَنْبِيَاءِ» hadîsi şerifinin mazmunu da bu suretle tecelli eder. Fakat dini

tecdid etmek, dinde asıl olmiyan bid'at ihdas etmek demek olmadığını unutmamalıdır. Asılsız bid'at hevâdır,

cem'iyeti gençleştirmez bozar, ihtilâfa düşürür, sapıtır. Hadîsi nebevîde «

كُلُّ بَدْعَةٍ ضَلَالَةٌ وَكُلُّ ضَلَالَةٍ فِي النَّارِ» buyurulduğu gibi her bid'at bir

delâlettir ve her dalâlet ateştedir. - Bu izyahtan anlaşılır ki burada Peygamberin ıllindeki temayüzü

anlatmak için sevkolunan bu âyette lâtif ve belîğ bir iycaz vardır. Sebeb zikrolunmuş «لَكِنَّا»

istidrâkinin asıl hedefi olan müsebbeb, hafzedilip sonra «وَلَكِنَّا كُنَّا مُرْسَلِينَ» ile

anlatılmıştır. Asıl ma'nâ şudur: Sen ne orada ne de o zamanda hâzır değil idin ki onları bilesin lâkin biz

vahyile risalet verdik de bildin, sebebi de zaman uzamakla kurûnı vustâ eskimiş, dinler bozulmuş

olduğundan yenilemek için yeni bir Peygamberin ba'si iktiza etmiş olmasıdır. Burada şöyle bir suâli

mukadder vardır. Hâzır ve şâhid değil ise başkalarından öğrenmiş olamaz mı? buna cevaben de

buyuruluyor ki:

﴿وَمَا كُنْتَ ثَاوِيًّا فِي أَهْلِ مَدْيَنَ تَتْلُوا عَلَيْهِمْ آيَاتِنَا﴾ Ve sen

Medyenliler içinde ikamet etmiş de âyetlerimizi onlardan okuyarak öğrenmiş de değilsin - burada ehli

Medyen zikri hass, iradei âmm kabîlindedir. Bunun bu tarzda söylenmesi Musâ ile mukayeseye bir işaret

olmak içindir. Ya'ni Musânın Medyene gittiği ve orada, eğleştiği ma'lûm o, orada bir ta'lim görmüş olabilir,

fakat sen öyle de değilsin, bulunduğun yerde kimseden okuyup öğrenmediğin herkesce ma'lûm olmakla

beraber onun Medyene gidip eğleştiği

sh:»3742

gibi haricde ikamet edip ders almadığın da ma'lûm ﴿وَلَكِنَّا كُنَّا مُرْسَلِينَ﴾ ve lâkin biz

olduk risalet verip gönderen. 46. ﴿وَمَا كُنْتَ بِجَانِبِ الطُّورِ إِذْ نَادَيْنَا﴾ hem

o nidayı ya'ni «

يَا مُوسَىٰ إِنِّي أَنَا اللَّهُ رَبُّ الْعَالَمِينَ. وَأَنْ أَلْقِ عَصَاكَ

« الخ . . . » nidasını yaptığımız vakit da Tûrun yanında değildin

﴿وَلَكِن رَحْمَةً مِنْ رَبِّكَ﴾ velâkin rabbından bir rahmet olarak gönderildin ki

﴿لِتُنذِرَ قَوْمًا مَّا أَتَيْهِمْ مِنْ نَذِيرٍ مِنْ قَبْلِكَ﴾ senden evvel kendilerine bir

nezîr gelmemiş olan bir kavmi inzar edesin ﴿لَعَلَّهُمْ يَتَذَكَّرُونَ﴾ gerek ki tezekkür ederler,

nasihat dinler, akıllarını başlarına alırlar diye -

Bu kavmden murad, Arabdır deniliyor. Gerçi Araba mukaddemâ Hazreti İsmail gelmişti. Lâkin o

Musâdan evvel kurûnı ûlâya aiddir. Söz ise kurûnı vustadadır. Kurûnı vustada onlara hiç bir Peygamber

gelmemiştir.

RAHMET, rahmeten lil'âlemîn olmakla beraber inzare bunlardan başlanılması şimdiye kadar

kendilerine hiç bir nezîr gönderilmemiş olmak i'tibariyle hepsinden ziyade şayanı merhamet

olmalarındandır. Onun için bu nokta şu âyetle bilhassa ihtar olunuyor: 47.

﴿وَلَوْلَا أَنْ تُصِيبَهُمْ مُصِيبَةٌ بِمَا قَدَّمَتْ أَيْدِيهِمْ فَيَقُولُوا الْخ﴾

Ve işte sen bu hikmetlerle Mûsâya verilenden daha mühim bir kitab ile aynı rahmet olarak gönderildiğin

halde 48. ﴿فَلَمَّا جَاءَهُمُ الْحَقُّ مِنْ عِنْدِنَا﴾ bu suretle tarafımızdan kendilerine hak

- o hakk olan Kuran - geldiği vakit - tezekkür etmediler de

﴿قَالُوا لَوْلَا أُوتِيَ مِثْلَ مَا أُوتِيَ مُوسَى﴾ Musâya verilen gibisi verilseye

dediler ﴿أَوْلَمْ يَكْفُرُوا بِمَا أُوتِيَ مُوسَى مِنْ قَبْلُ﴾

sh:»3743

ya bundan evvel Mûsaya verilene küfretmediler demi? ﴿قَالُوا سِحْرَانِ تَظَاهَرَا قَن﴾ iki

sihir tezahür etti - birbirlerine müzaheret ediyorlar - dediler - Tevratı da Kur'anı da cazibesıyla insanı

kandıran ve fakat aslı olmiyan bir sihir farz ettiler ﴿وَقَالُوا إِنَّا بِكُلِّ كَافِرُونَ﴾ ve biz

hepsine kâfiriz dediler. - Mekkeliler Yehudilere bir bayramlarında içlerinden bir hey'et gönderirler, onlara

aleyhissalâtü vesselâmin şanından sordular, onlar da «Tevratta biz onu na't-ü sıfatıyla buluyoruz» dediler,

işte bu hey'et dönüp Yehûdun söylediklerini haber verdiği zaman Mekke müşrikleri böyle dediler. - İşte

Kur'anın fesahat ve belâgatine hayran olmakla beraber hakk olduğuna inanmıyan kâfirler de öyle derler.

49. ﴿قُلْ فَاتُوا بِكِتَابٍ مِّنْ عِنْدِ اللَّهِ هُوَ أَهْدَىٰ مِنْهُمَا﴾ de ki haydi

Allah tarafından bu ikisinden - ya'ni Tevrat ile Kur'andan - daha doğru daha hidayetkâr bir kitab getirin

﴿إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ﴾ eğer sadıksanız - bunların insan

aldatmak için uydurulmuş bir sihir oldukları iddiasında doğru iseniz daha doğrusunu getirmeniz lâzım gelir,

getirin bakalım, fakat ne mümkün? Allah tarafından Tevrat ile Kur'andan daha doğru yol gösteren bir kitab

getirebilir mi? 50. ﴿فَإِنْ لَّمْ يَسْتَجِيبُوا لَكَ﴾ o halde sana yine icabet etmezler -daha

doğrusunu getiremezlerse ki getiremeyecekleri muhakkaktır

﴿فَاعْلَمْ أَنَّمَا يُتَّبِعُونَ أَهْوَاءَهُمْ﴾ artık bil ki sırf hevalarına tabi' oluyorlardır

bir delil olmaksızın

sh:»3744

mücerred hevasına tabi' olanlardan daha sapkın daha şaşkın kim olabilir?

﴿إِنَّ اللَّهَ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الظَّالِمِينَ﴾ her halde Allah, zalimlerin doğru yola

çıkarmaz.

﴿٥١﴾ وَلَقَدْ وَصَّلْنَا لَهُمُ الْقَوْلَ لَعَلَّهُمْ يَتَذَكَّرُونَ ﴿٥٢﴾
الَّذِينَ آتَيْنَاهُمُ الْكِتَابَ مِنْ قَبْلِهِ هُمْ بِهِ يُؤْمِنُونَ ﴿٥٣﴾ وَإِذَا
يُتْلَىٰ عَلَيْهِمْ قَالُوا آمَنَّا بِهِ إِنَّهُ الْحَقُّ مِنْ رَبِّنَا إِنَّا كُنَّا مِنْ
قَبْلِهِ مُسْلِمِينَ ﴿٥٤﴾ أُولَٰئِكَ يُؤْتَوْنَ أَجْرَهُمْ مَرَّتَيْنِ بِمَا صَبَرُوا
وَيَذَرُونَ بِالْحَسَنَةِ السَّيِّئَةَ وَمِمَّا رَزَقْنَاهُمْ يُنْفِقُونَ ﴿٥٥﴾ وَإِذَا
سَمِعُوا اللَّغْوَ أَعْرَضُوا عَنْهُ وَقَالُوا لَنَا أَعْمَالُنَا وَلَكُمْ أَعْمَالُكُمْ
سَلَامٌ عَلَيْكُمْ لَا نَبْتَغِي الْجَاهِلِينَ ﴿٥٦﴾ إِنَّكَ لَا تَهْدِي مَنْ

أَحَبَّتْ وَلَكِنَّ اللَّهَ يَهْدِي مَنْ يَشَاءُ وَهُوَ أَعْلَمُ بِالْمُهْتَدِينَ
﴿٥٧﴾ وَقَالُوا إِنْ نَتَّبِعِ الْهُدَىٰ مَعَكَ نُخَطِّفُ مِنْ أَرْضِنَا أَوْلَمْ
نُمْكِّنْ لَهُمْ حَرَمًا آمِنًا يُجِبِي إِلَيْهِ ثَمَرَاتُ كُلِّ شَيْءٍ رِزْقًا مِنْ
لَدُنَّا وَلَكِنَّ أَكْثَرَهُمْ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٥٨﴾

sh:»3745

﴿٥٨﴾ وَكَمْ أَهْلَكْنَا مِنْ قَرْيَةٍ بَطَرَتْ مَعِيشَتَهَا فَتَلَّكَ مَسَاكِنُهُمْ
لَمْ تُمْسِكْ مِنْ بَعْدِهِمْ إِلَّا قَلِيلًا وَكُنَّا نَحْنُ الْوَارِثِينَ ﴿٥٩﴾
وَمَا كَانَ رَبُّكَ مُهْلِكَ الْقُرَىٰ حَتَّىٰ يَبْعَثَ فِي أُمَمٍ رَسُولًا يَتْلُوا
عَلَيْهِمْ آيَاتِنَا وَمَا كُنَّا مُهْلِكِي الْقُرَىٰ إِلَّا وَأَهْلُهَا ظَالِمُونَ
﴿٦٠﴾ وَمَا أُوتِيتُمْ مِنْ شَيْءٍ فَمَتَّاعُ الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَزِينَتُهَا
وَمَا عِنْدَ اللَّهِ خَيْرٌ وَأَبْقَىٰ أَفَلَا تَعْقِلُونَ ﴿٦١﴾

Celâlim hakkı için onlar hakkında sözü uladık da uladık ki iyi düşünsünler 51 Bundan evvel kendilerine kitab verdiklerimiz ona iman ediyorlar 52 Hem kendilerine tilâvet olunur olunmaz "biz, dediler: buna iman ettik bu şübhesiz hak, rabbımızdan, biz doğrusu evvelinden müsliman idik" 53 İşte bunlar ecirlerine iki kerre nâil kılınacaklar, çünkü sabretmişlerdir, hem de kötülüğünü iyilikle defeyler ve kendilerine verdiğimiz rızıktan hayra sarf ederler 54 Ve lâğiv işittikleri zaman ondan yüzlerini çevirirler de "bize kendi amellerimiz size de kendi amelleriniz, selâmün aleyküm Allaha ismarladık biz cahillik edenleri aramayız" derler 55 Doğrusu sen sevdiğine hidâyet veremezsin ve lâkin Allah, kimi dilerse hidayet verir ve hidayete irecekleri o, daha iyi bilir 56 Bir de, doğrusun amma biz o doğru yolu tutar seninle beraber olursak derhal yerimizden yurdumuzdan olur çarpılırız dediler, ya biz

sh:»3746

onlara darül'emân bir haremi mekân kılmadık da mı? Ona ledünnümüzden rızkolarak her şeyin semaralı toplanacak ve lâkin ekserîsi bilmezler 57 Bununla beraber biz maîşetiyle şımarmış nice memleket helâk ettik, işte meskenleri bir daha arkalarından meskûn olmadı meğer ki pek az, ve hep biz vâris olduk 58 Hem rabbın memleketleri, ana noktasında kendilerine âyetlerimizi okur bir Resul göndermedikçe helâk edici

değiller, hem de biz o memleketleri hep ahalisinin zulümleri halinde helâk etmişizdir 59 Hem size hangi bir

şey verilmişse sırf Dünya hayatın geçici metaı ve ziynetidir, Allah yanındaki ise hem daha hayırlı hem

bekalıdır, artık akıl etmez misiniz? 60

51. ﴿وَلَقَدْ وَصَّلْنَا لَهُمُ الْقَوْلَ﴾ Onlara sözü uladık durduk - ya'ni Kur'an âyetlerini

birbiri ardınca tevalî ettirdik ﴿لَعَلَّهُمْ يَتَذَكَّرُونَ﴾ ki tezekkür edeler - dinleyip düşünüp de

iyman edeler diye. 52. ﴿الَّذِينَ آتَيْنَاهُمُ الْكِتَابَ مِنْ قَبْلِهِ﴾ Bundan, ya'ni

Kur'an verilmezden evvel kitab verdiklerimiz - Yehûdden içlerinde Ebû Rıfaa bulunan on kişi iyman etmiş

eza olunmuşlardı, ehli İncîlden kırk kişi Resulullah'a bi'setinden mukaddem iyman etmişlerdi, otuz ikisi

Ca'fer ibni Ebi Talib ile beraber Habeşistandan gelmiş sekizi de Bahıra, Ebrene, Eşref, Âmir, Eymen, İdris,

Nafi' Temîm Şamdan gelmişlerdi, bu âyetin nüzulüne sebep bunlar olmuş ise de âyetin mefhumu ıtlakı

üzere ehli kitabdan bütün iyman edenlere şamildir. ﴿هُم بِهِ﴾ Buna onlar - haklarında sözü

uladıklarımız değil de onlar ﴿يُؤْمِنُونَ﴾ iyman ediyorlar.

54. ﴿مَرَّتَيْنِ﴾ İki kerre - biri önceden islâmları biri de

sh:»3747

sonraki islâmları üzerine. ﴿وَيَذُرُونَ بِالْحَسَنَةِ السَّيِّئَةَ﴾ Seyyieyi hasene ile defederler - ma'siyeti taat ile giderirler, çünkü « إِنَّ الْحَسَنَاتِ يُذْهِبْنَ السَّيِّئَاتِ » dır.

Aleyhissalâtü vesselâm muaz radiyallahü anhe demiştir ki = «

﴿اتَّبِعِ السَّيِّئَةَ الْحَسَنَةَ تَمَحُّهَا﴾ seyyienin arkasından bir hasene onu mahveder »

Maamafih ezayı hilm ile, münkeri ma'ruf ile şerri hayr ile, cehli ilm ile, gayzı kâzm ile, şirki «

﴿شَهَادَةَ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ﴾ ile diye de tefsir etmişlerdir. Dilimizde:

İyiliği iyilik her kişinin kâri

Kemliğe iyilik er kişinin kâri

diye meşhur olan mesel de bu ma'nâdandır.

55. ﴿اللَّغْوُ﴾ Sakat söz. Mücahid ezâ ve sebb demiş, Dahhâk, şirk demiş, İbni Zeyd,

Resulullahın vasfını Yehûdun tagyiri demiş. ﴿اعْرَضُوا عَنْهُ﴾ ondan yüzlerini çevirirler «

﴿وَإِذَا مَرُّوا بِاللَّغْوِ مَرُّوا كِرَامًا﴾ mantukunca tekerrümen

﴿لَنَا أَعْمَالُنَا وَلَكُمْ أَعْمَالُكُمْ﴾ Bize amellerimiz size de amelleriniz - diye

mütareke ederler « لَكُمْ دِينُكُمْ وَلِيَ دِينِ ﴾ demek gibi. ﴿سَلَامٌ عَلَيْكُمْ﴾ bu

selâm, tehiye selâmı değil « وَإِذَا خَاطَبَهُمُ الْجَاهِلُونَ قَالُوا سَلَامًا ﴾ gibi veda'

selâmıdır. Ya'ni kavga etmiyelim, Allaha ismarladık makamındadır.

56. ﴿إِنَّكَ لَا تَهْدِي مَنْ أَحْبَبْتَ﴾ Doğrusu sen sevdiğine hidâyet veremezsin -

burada hidayetten murad, sâde delâleti kavliyye değil, bilfil iysâldir. Onun için «

﴿وَأَنَّكَ لَتَهْدَىٰ إِلَىٰ صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ﴾ âyetine münafî olmaz. Bu âyet, sıyak-u

sıbakına nazaran Resulullahı tesliyedir. Çünkü en evvel şayanı merhamet görülerek inzar ettiği, islâmına

harfs olduğu kavminin, yakından sevdiği hemşehrilerinin, akribasının gelen hakka iman etmeyip

buldukları halde ısrar etmeleri, Kur'anı

dinler dinlemez « biz buna iman ettik, biz evvelinden müsliman idik » diyen ecnebîlerin aksine olarak feyzî

risaletten mahrum kalmaları kendisini mahzun etmişti. Buharî, Müslim ve saire bir çok hadîs kitaplarında ve

tefsirlerde bunun bilhassa Ebû Talib sebebiyle nâzil olduğu şayi'dir. Maamafih Fahrudini Razî bu âyetin

zâhirinde Ebû Talibin küfrüne bir delâlet olmadığını bilhassa ihtar etmiştir. Kelâmın gelişine nazaran

sebebi nüzulü şu ayetle anlatılıyor denebilir: 57. ﴿وَقَالُوا إِن نَتَّبِعِ الْهُدَى مَعَكَ﴾

bir taraftan da doğrusun amma dediler: biz o doğruya uyar, seninle beraber olursak

﴿نُتَخَطَّفُ مِنْ أَرْضِنَا﴾ derhal çarpılır: yerimizden ve yurdumuzdan oluruz -

HATF, yırtıcı kuşların av kapması gibi sür'atle çarpıp almağa denilir.

TEHATTUF da bu suretle çârpılmaktır. Hâris ibni Osman ibni Nevfel ibni Abdi Menaf Resuli ekrem

sallallahü aleyhi vesellem Hazretlerine gelmiş de demişti ki «biz biliyoruz sen şübhesiz hakk üzeresin ve

lâkin korkuyoruz sana tabi' olup da Araba muhalefet edersek biz bir yeyimlik başız bizi yerimizden çarpar

kapışverişler». Buna cevaben buyuruluyor ki:

﴿أَوْلَمْ نُمْكِّنْ لَهُمْ حَرَمًا آمِنًا﴾ ya biz onlara dârül'eman bir Haremi mekân

kılmadık damı? « أَوْلَمَ » de « او ا » atıf, ma'tufu mahfuzdur. «

أَلَمْ نَعْصِمَهُمْ وَنَجْعَلْ مَكَانَهُمْ حَرَمًا آمِنًا » takdirindedir. Ya'ni biz onları

koruyup da mekânlarını emniyetli bir Harem kılmadık mı? Etrafında Arabın çarpışıp durduğu Beytin

hurmetiyle muhterem ve içindekiler için dârül'eman bulunan bir Harem

﴿يُجَبَىٰ إِلَيْهِ ثَمَرَاتُ كُلِّ شَيْءٍ﴾ ona her şey'in semarati toplanacak - ya'ni iman

edildiği takdirde haf olunmak şöyle dursun emn-ü hurmet daha ziyade artacak

sh:»3749

ve şimdiki gibi mahdud bir cibayetle kalınmayıp ileride her taraftan her şey'in semerati toplanıp ona

sevkolunacak. ﴿رِزْقًا مِّنْ لَّدُنَّا﴾ ledünnümüzden bir rızık olmak üzere

﴿وَلَكِنَّ أَكْثَرَهُمْ لَا يَعْلَمُونَ﴾ ve lâkin ekserîsi bilmezler - de Allahdan korkacakken

başkalarından korkarlar, başkalarının hatfından değil, Allahın azâbından kurtulmak lâzım geldiğini ihtar

geldiğini ihtar için buyuruluyor ki :

58. ﴿وَكَمْ أَهْلَكْنَا مِنْ قَرْيَةٍ بَطَرَتْ مَعِيشَتَهَا ۖ ۝۰۰۰﴾

﴿٦١﴾ أَفَمَنْ وَعَدْنَاهُ وَعَدًّا حَسَنًا فَهُوَ لَاقِيهِ كَمَنْ مَتَّعْنَاهُ مَتَاعَ
الْحَيَاةِ الدُّنْيَا ثُمَّ هُوَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ مِنَ الْمُحْضَرِينَ ﴿٦٢﴾ وَيَوْمَ
يُنَادِيهِمْ فَيَقُولُ أَيْنَ شُرَكَائِيَ الَّذِينَ كُنْتُمْ تَزْعُمُونَ ﴿٦٣﴾ قَالَ
الَّذِينَ حَقَّ عَلَيْهِمُ الْقَوْلُ رَبَّنَا هَؤُلَاءِ الَّذِينَ أَغْوَيْنَا أَغْوَيْنَاهُمْ
كَمَا غَوَيْنَا تَبَرَّأْنَا إِلَيْكَ مَا كَانُوا آيَانَا يَعْبُدُونَ ﴿٦٤﴾ وَقِيلَ
ادْعُوا شُرَكَاءَكُمْ فَدَعَوْهُمُ فَلَمْ يَسْتَجِيبُوا لَهُمْ وَرَأَوُا الْعَذَابَ لَوْ
أَنَّهُمْ كَانُوا يَهْتَدُونَ ﴿٦٥﴾ وَيَوْمَ يُنَادِيهِمْ فَيَقُولُ مَاذَا أَجَبْتُمُ
الْمُرْسَلِينَ ﴿٦٦﴾

sh:»3750

﴿٦٦﴾ فَعَمِيَتْ عَلَيْهِمُ الْأَنْبَاءُ يَوْمَئِذٍ فَهُمْ لَا يَتَسَاءَلُونَ ﴿٦٧﴾
فَأَمَّا مَنْ تَابَ وَآمَنَ وَعَمِلَ صَالِحًا فَعَسَىٰ أَنْ يَكُونَ مِنَ
الْمُفْلِحِينَ ﴿٦٨﴾ وَرَبُّكَ يَخْلُقُ مَا يَشَاءُ وَيَخْتَارُ مَا كَانَ لَهُمُ
الْخَيْرَةُ سُبْحَانَ اللَّهِ وَتَعَالَىٰ عَمَّا يُشْرِكُونَ ﴿٦٩﴾ وَرَبُّكَ يَعْلَمُ

مَا تَكُنْ صُدُورُهُمْ وَمَا يُعْلِنُونَ ﴿٧٠﴾ وَهُوَ اللَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ
 لَهُ الْحَمْدُ فِي الْأُولَى وَالْآخِرَةِ وَلَهُ الْحُكْمُ وَإِلَيْهِ تُرْجَعُونَ
 ﴿٧١﴾ قُلْ أَرَأَيْتُمْ إِنْ جَعَلَ اللَّهُ عَلَيْكُمُ اللَّيْلَ سَرْمَدًا إِلَى يَوْمِ
 الْقِيَامَةِ مَنْ إِلَهٌ غَيْرُ اللَّهِ يَأْتِيكُم بِضِيَاءٍ أَفَلَا تَسْمَعُونَ ﴿٧٢﴾
 قُلْ أَرَأَيْتُمْ إِنْ جَعَلَ اللَّهُ عَلَيْكُمُ النَّهَارَ سَرْمَدًا إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ
 مَنْ إِلَهٌ غَيْرُ اللَّهِ يَأْتِيكُم بِلَيْلٍ تَسْكُنُونَ فِيهِ أَفَلَا تُبْصِرُونَ
 ﴿٧٣﴾ وَمِنْ رَحْمَتِهِ جَعَلَ لَكُمُ اللَّيْلَ وَالنَّهَارَ لِتَسْكُنُوا فِيهِ
 وَلِتَبْتَغُوا مِنْ فَضْلِهِ وَلَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ ﴿٧٤﴾ وَيَوْمَ يُنَادِيهِمْ
 فَيَقُولُ أَيْنَ شُرَكَائِيَ الَّذِينَ كُنْتُمْ تَزْعُمُونَ ﴿٧٥﴾

sh:»3751

﴿٧٥﴾ وَنَزَعْنَا مِنْ كُلِّ أُمَّةٍ شَهِيدًا فَقُلْنَا هَاتُوا بُرْهَانَكُمْ
 فَعَلِمُوا أَنَّ الْحَقَّ لِلَّهِ وَضَلَّ عَنْهُمْ مَا كَانُوا يَفْتَرُونَ ﴿٧٦﴾

Ya Şimdi kendisine güzel bir va'd va'dettiğimiz ve binaenaleyh ona irecek olan kimse hiÇ o kendisine Dünya hayatın geÇici zevkına yaŐattıĐımız, sonra Kıyamet günü o ihzar edilenlerden olacak kimse gibi olur mu? 61 Hele onlara haykırıp da "nerede o zu'mettiğiniz Şeriklerim" diyeceği gün... 62 Aleyhlerinde söz hakk olmuş olanlar Şöyle demektedir: ey bizim yegâne rabbımız! daha işte Őunlar: o azdırdığımız kimseler, biz onları kendi azdığımız gibi azdırdık sana teberri ettik onlar bizlere tapmıyorlardı 63 Bir de haydin yalvarın bakalım Őeriklerinize denilmiŐtir, binaenaleyh yalvarmıŐlardır fakat kendilerine icabet etmemiŐler ve azâbı görmüŐlerdir, vaktiyle hakkı görselerdi ya 64 Ve hele onlara haykırıp da gönderilen Peygamberlere ne cevap verdiniz diyeceği gün 65 Artık o gün onlara bütün haberler kr olmuştur, o vakit onlar artık birbirlerine de soruŐmazlar 66 Amma tevbe ve iyman edip salâh ile çalışan kimse işte o felâh bulanlardan olmayı umabilir 67 Rabbin dilediğini yaratır ve ihtiyar eyler, muhayyerlik onların değil, sbhan o Allah ve çok yüksek onların Őirkinden 68 Hem rabbin bilir onların sneleri ne saklıyor ve de i'lan ediyorlar 69 Allah o, başka tanrı yok ancak o, önünde sonunda hamd onun, hukm onun, nihayet dndrlp ona götürüleceksiniz 70 De ki: söyleyin bakayım eğer Allah üzerinizde geceyi Kıyamet gününe kadar sermedî kılırsa size bir zıya getirecek Allahın gayri tanrı kim? Halâ dinlemeyecek misiniz? 71 De ki: haber verin bakayım eğer Allah üzerinizde gündüzü kadar sermedî kılırsa size içinde

sh:»3752

dinleyeceğiniz bir gece getirecek Allahın gayri tanrı kim? Hâlâ görmeyecek misiniz? 72 Rahmetinden o sizin için hem geceyi hem gündüzü yaptı ki hem içinde dinlenesiniz ve hem çalışıp fazlından istiyesiniz de şükredesiniz 73 Ve hele onlara haykırp ta nerede o zu'mettiğiniz şeriklerim diyeceği gün 74 Hem her ümmetten birer şâhid çıkardık ta haydin bürhanınızı dedik mi o vakit hakk Allahın olduğunu bilmişler ve o uydurdıkları şeyler kendilerinden gaib olup gitmişlerdir 75

61. ﴿مِنَ الْمُحْضَرِّينَ﴾ ihzar edilenlerden - IHZAR, yakalanıp hakkın huzuruna getirilmek.

63. ﴿أَغْوَيْنَاهُمْ كَمَا غَوَيْنَا﴾ biz onları kendi azdıığımız gibi azdırdık - ya'ni biz kendi

hevamızla azdıığımız gibi onları da cebr ile değil, kendi hevalarıyla azdırdık

﴿مَا كَانُوا إِيَّانَا يَعْبُدُونَ﴾ onlar bize tapmıyorlardı - kendi keyflerine tapıyorlardı.

68. ﴿وَرَبُّكَ يَخْلُقُ مَا يَشَاءُ﴾ rabbın neyi dilerse halkeder ve ihtiyar eyler - ya'ni

dilediğini halkeder ve halkettiklerinden dilediğini de seçer beğenir, risalet, şefa'at gibi yüksek işlere intibah

eyer ﴿مَا كَانَ لَهُمُ الْخَيْرَةُ﴾ onların değildir o ihtiyar - binaenaleyh onların Allahdan

başka şürekâ, şüfeâ ihtiyâr ve intibahına hakları yoktur.

71. ﴿سَرْمَدًا﴾ sermedî - muttard, dâim.

﴿٧٦﴾ إِنَّ قَارُونَ كَانَ مِنْ قَوْمِ مُوسَى فَبَغَى عَلَيْهِمْ وَآتَيْنَاهُ مِنَ الْكُنُوزِ مَا إِنَّ مَفَاتِحَهُ لَتَنُوءُ بِالْعُصْبَةِ أُولَى الْقُوَّةِ إِذْ قَالَ لَهُ قَوْمُهُ لَا تَفْرَحْ إِنَّ اللَّهَ لَا يُحِبُّ الْفَرِحِينَ ﴿٧٦﴾

sh:»3753

﴿٧٧﴾ وَابْتَغِ فِيمَا آتَاكَ اللَّهُ الدَّارَ الْآخِرَةَ وَلَا تَنْسَ نَصِيبَكَ مِنَ الدُّنْيَا وَأَحْسِنْ كَمَا أَحْسَنَ اللَّهُ إِلَيْكَ وَلَا تَبْغِ الْفُسَادَ فِي الْأَرْضِ إِنَّ اللَّهَ لَا يُحِبُّ الْمُفْسِدِينَ ﴿٧٨﴾ قَالَ إِنَّمَا أُوتِيْتُهُ عَلَى عِلْمٍ عِنْدِي أَوْ لَمْ يَعْلَمِ أَنَّ اللَّهَ قَدْ أَهْلَكَ مِنْ قَبْلِهِ مِنَ الْقُرُونِ مَنْ هُوَ أَشَدُّ مِنْهُ قُوَّةً وَأَكْثَرُ جَمْعًا وَلَا

يَسْأَلُ عَنْ ذُنُوبِهِمُ الْمُجْرِمُونَ ﴿٧٩﴾ فَخَرَجَ عَلَى قَوْمِهِ فِي
زِينَتِهِ قَالَ الَّذِينَ يُرِيدُونَ الْحَيَاةَ الدُّنْيَا يَا لَيْتَ لَنَا مِثْلَ مَا
أُوتِيَ قَارُونَ إِنَّهُ لَذُو حَظٍّ عَظِيمٍ ﴿٨٠﴾ وَقَالَ الَّذِينَ أُوتُوا
الْعِلْمَ وَيَلِكُمْ ثَوَابُ اللَّهِ خَيْرٌ لِمَنْ آمَنَ وَعَمَلَ صَالِحًا وَلَا
يُلَقِّيهَا إِلَّا الصَّابِرُونَ ﴿٨١﴾

sh:»3754

﴿٨١﴾ فَخَسَفْنَا بِهِ وَبَدَارِهِ الْأَرْضَ فَمَا كَانَ لَهُ مِنْ فِئَةٍ
يَنْصُرُونَهُ مِنْ دُونِ اللَّهِ وَمَا كَانَ مِنَ الْمُنْتَصِرِينَ ﴿٨٢﴾ وَأَصْبَحَ
الَّذِينَ تَمَنَّوْا مَكَانَهُ بِالْأَمْسِ يَقُولُونَ وَيَكَانُ اللَّهُ يَبْسُطُ الرِّزْقَ
لِمَنْ يَشَاءُ مِنْ عِبَادِهِ وَيَقْدِرُ لَوْلَا أَنْ مَنَّ اللَّهُ عَلَيْنَا لَخَسَفَ بِنَّا
وَيَكَانَهُ لَا يَفْلِحُ الْكَافِرُونَ ﴿٨٣﴾

Meali Şerif

Hakikaten Karûn Musânın kavminden idi de onlara karşı bağıyetmiş idi, ona öyle hazîneler vermiştik ki anahtarları cidden güçlü kuvvetli bir bölüğe ağır geliyordu, o vakit kavmı ona şöyle demişti: güvenme çünkü Allah güvenenleri sevmez 76 Ve Allahın sana bu vergisi içinde sen Âhıret evini ara ve Dünyadan nasîbini unutma da Allahın sana ihsan ettiği gibi ihsan et ve Yer yüzünde fesad arama, çünkü Allah müfsidlerini sevmez 77 Ben ona, sırf bendeki bir ilim sayesinde nâil oldum dedi, Allahın ondan evvel o kurûn içinden kuvvetçe ondan daha şiddetli ve cem'iyetce daha kesretli nice kimseleri helâk etmiş olduğunu bilmiyormuydu? Mücrimler günahlarından suâl de olunmaz 78 Derken ziyneti içinde kavmına karşı huruç etti, Dünya hayati arzu edenler ah, dediler, ne olurdu şu Karûna verilen gibi bizim de olsa! O cidden büyük bir bahtiyar 79 Kendilerine ilim verilmiş olanlar ise yazıklar olsun size dediler: Allahın sevâbı iman edip salâh ile çalışan kimseler için daha hayırlıdır, ona ise ancak sabredenler kavuşdular 80 Derken biz onu hem de sarayı ile yere geçiriverdik o vakit Allaha karşı yardımına gelecek tarafdarları da olmadı, kendini kurtaracaklardan da değildi 81 Dün onun mevkiini temenni edenler de bu sabah şöyle diyorlardı:

vayy be, demek ki Allah rızkı kullarından dilediğine seriyor ve kısıyor, eğer Allah bize lûtf etmese idi bizi de

batırmıştı, âyy demek ki hakikat bu: kâfirler felâh bulmıyacak 82

76. ﴿إِنَّ قَارُونَ﴾ Firavn, siyasî zulm-ü istibdadda alem olduğu gibi Karûn da malî istibdad ve

ihtikâr da alemdir. Bu suretle Karûn kıyası muhtekir bir kapitalist kıyasıdır.

﴿كَانَ مِنْ قَوْمِ مُوسَى﴾ Musânın kavminden idi - ya'ni Beni İsrâiden ve Musânın

akribasından idi ﴿فَبَغَىٰ عَلَيْهِمْ﴾ derken onlara karşı bagyetti - ihtikâr yaptı, zekâtını vermedi,

Musâyı isyan etti.

77. ﴿وَلَا تَنْسَ نَصِيبَكَ مِنَ الدُّنْيَا﴾ ve Dünyadan nasîbini unutma -

Dünyadan nasîbi, ba'zıları halâl Dünya rızkı ve meş'ru' Dünya zevkı diye anlamak istemişlerse de o geçici

Dünyanın kendisi demektir. Asıl Dünyadan nasîb ise «Dünya Âhîretin mezreasıdır» muktezasınca Âhîret

için edilen intifa', Âhîrete kalacak ameldir. Yoksa Dünyadan nasîb nihayet bir kefendir.

از بیابان عدم باسر بازار وجود

بتلاش كفى آمده عريانى چند

﴿وَلَا تَبْغِ الْفَسَادَ فِي الْأَرْضِ﴾ Arzda fesad arama - bu kadar hazîneyi ihtikâr

edip de serveti habsetmek haddi zatında bir fesaddir. 78. ﴿عَلَىٰ عِلْمٍ عِنْدِي﴾ nezdindeki bir

ilm ile - bu ilme ba'zıları ticaret ve iktisad ilmi demişler, ba'zıları da Elkimya demişler.

﴿أَوْ لَمْ يَعْلَمْ﴾ ya bilmiyor miydi? - Ya'ni sırf ilmi ile olsa kurûnı ûlâ içinde ondan daha kuvvetli

ve daha çok serveti (Firavn gibi) kimseleri helâk etmiş olduğunu bilmiyor muydu? Neye bu ilmiyle istifade

etmedi

sh:»3756

﴿وَلَا يُسْأَلُ عَنْ ذُنُوبِهِمُ الْمُجْرِمُونَ﴾ halbuki mücrimler günahlarından suâl

de olunmaz - ya'ni fûlân cürmü işliyen kimdir? diye tahkık için ne şundan bundan ne de kendilerinden

sorulmağa lüzum görülmezsizin indallah ma'lûmdurlar, Meleklerce de sîmalarından bilinir ve derhal yaka

paça tutulurlar «

«يَعْرِفُ الْمُجْرِمُونَ بِسِيمِيهِمْ فَيُوْخَذُ بِالنَّوَاصِي وَالْأَقْدَامِ»

﴿٨٣﴾ تِلْكَ الدَّارُ الْآخِرَةُ نَجْعَلُهَا لِلَّذِينَ لَا يُرِيدُونَ عُلُوًّا
فِي الْأَرْضِ وَلَا فَسَادًا وَالْعَاقِبَةُ لِلْمُتَّقِينَ ﴿٨٤﴾ مَنْ جَاءَ
بِالْحَسَنَةِ فَلَهُ خَيْرٌ مِنْهَا وَمَنْ جَاءَ بِالسَّيِّئَةِ فَلَا يُجْزَى الَّذِينَ
عَمِلُوا السَّيِّئَاتِ إِلَّا مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿٨٥﴾ إِنَّ الَّذِي فَرَضَ
عَلَيْكَ الْقُرْآنَ لَرَأْدُكَ إِلَى مَعَادِ قُلُوبِ رَبِّكَ أَعْلَمُ مَنْ جَاءَ بِالْهُدَى
وَمَنْ هُوَ فِي ضَلَالٍ مُبِينٍ ﴿٨٦﴾ وَمَا كُنْتَ تَرْجُوا أَنْ يُلْقَى
إِلَيْكَ الْكِتَابُ إِلَّا رَحْمَةً مِنْ رَبِّكَ فَلَا تَكُونَنَّ ظَهِيرًا
لِلْكَافِرِينَ ﴿٨٧﴾ وَلَا يَصُدُّكَ عَنْ آيَاتِ اللَّهِ بَعْدَ إِذْ أَنْزَلَتْ
إِلَيْكَ وَادْعُ إِلَى رَبِّكَ وَلَا تَكُونَنَّ مِنَ الْمُشْرِكِينَ ﴿٨٨﴾

sh:»3757

﴿٨٨﴾ وَلَا تَدْعُ مَعَ اللَّهِ إِلَهًا آخَرَ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ كُلُّ شَيْءٍ
هَالِكٌ إِلَّا وَجْهَهُ لَهُ الْحُكْمُ وَإِلَيْهِ تُرْجَعُونَ ﴿٨٩﴾

Meali Şerifi

O Âhîret evi (son yurd) biz onu öyle kimselere veririz ki yer yüzünde ne bir kibir ne de bir fesad istemezler, ve o akîbet korunan müttekilerindir 83 Her kim hasene ile gelirse o vakit ona ondan daha hayırlısı var, her kim de seyyie ile gelirse seyyiat yapanlar hep yaptıklarıyla cezalanırlar 84 Her halde sana o Kur'anı farz kılan seni muhakkak bir meâda kadar geri getirecektir, de ki: rabbım daha iyi bilir! Hidayette gelen kim? Açık bir dalâl içinde olan kim? 85 Sen, sana kitab indirileceğini ümid eder değildin fakat rabbından bir rahmet, o halde sakın kâfirlere zahîr olma 86 Ve sakın sana indirildikten sonra Allahın Âyatından seni çevirmesinler, hemen rabbına da'vet et ve sakın müşriklerden olma 87 Allahın yanında diğerk bir tanrıya daha çağırma, başka tanrı yok ancak o, onun vechinden başka her şey helâktedir, hüküm onun ve nihayet döndürülüb ona götürüleceksiniz 88

83. ﴿تِلْكَ الدَّارُ الْآخِرَةُ﴾ O âhîret evi - son yurd, ya'ni Cennet

﴿نَجْعَلُهَا لِلَّذِينَ﴾ biz onu o kimseler için kılarız ki

﴿لَا يُرِيدُونَ عُلُوًّا فِي الْأَرْضِ وَلَا فِسَادًا﴾ Arzda ne ulüvv ne fesad

istemezler. - Ulüvden murad ululanmak: iymana tenezzül etmemek kibirlenmek, kafa tutma, fesad, her hangi bir şeyi ve emvali intifa' olunabilecek halden çıkarmak ve bahusus rabbına ısyan ile kendi nefsinin heder etmek. Ya'ni Yer yüzünde hakka karşı kibr-ü ihtiras ile Fir'avn gibi bagy-ü ısyan ile fesad da arzu etmezler. Hazreti Ali radiyallahü anhten merviydir ki işbu « تِلْكَ الدَّارُ الْآخِرَةُ » âyeti

vâlilerden

sh:»3758

vesair kudreti bulunan insanlardan adl-ü tevazu' sahibi olanlar hakkında nâzil oldu der imiş. Hatimi taînin oğlu adiy, huzurı Peygamberîye geldiği zaman kendisine bir minder konulmuştu, o yere oturdu aleyhissalâtü vesselâm da: ben şehadet ederim ki sen Arzda ne ulüv ne fesad arzu etmiyorsun buyurdu, bunun üzerine derhal müsliman oldu radiyallahü anh. Tabiînden Fudaly bu âyeti okur okur, burada bütün âmal gitti dermiş. Ömer ibni Abdil'azîz de vefatına kadar bu âyeti tekrar tekrar okur durmuş.

﴿وَالْعَاقِبَةُ﴾ Ve o güzel akıbet - Cennet ﴿لِلْمُتَّقِينَ﴾ korunan müttekiler içindir. - Bu

cümle tekrardan ibaret olmamak için ayrıca bir faideyi müfid olduğunda şübhe yoktur. Kendileri Fir'avn ve

Karûn gibi olmak arzu etmemekle beraber Fir'avn ve Karûn gibilerin zuhuruna meydan vermemek için de

sakınıp korunan mütekiler demek olur. Biraz sonra «

﴿فَلَا تَكُونَنَّ ظَهِيرًا لِلْكَافِرِينَ﴾ . ﴿وَلَا تَكُونَنَّ مِنَ الْمُشْرِكِينَ﴾

» kavilleri de bunu tavziyh eder.

İyi amma Âhirette ne var? 84. ﴿مَنْ جَاءَ بِالْحَسَنَةِ﴾ Her kim hasene ile gelirse - o takvâ

ile akıbet huzuru hakka varırsa ﴿فَلَهُ خَيْرٌ مِنْهَا﴾ o vakit ona ondan daha hayırlısı, daha güzeli

var, husnâ ve ziyade ﴿وَمَنْ جَاءَ بِالسَّيِّئَةِ﴾ Her kim de seyyie ile gelirse

﴿فَلَا يُجْزَى الَّذِينَ عَمِلُوا السَّيِّئَاتِ إِلَّا مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ﴾

artık o kötülükleri yapanları ancak yaptıklarıyla cezalanırlar - kötülüğün cezası onun gibi kötülük olur,

güzellik olmaz. 85. ﴿إِنَّ الَّذِي فَرَضَ عَلَيْكَ الْقُرْآنَ﴾ Her halde sana bu Kur'anı

farz kılan - ya'ni bu Kur'an ile ameli farz kılan zatı ecell ﴿لَرَأَدُكَ إِلَىٰ مَعَادٍ﴾ elbette seni

meâde kadar geri getirecektir. -

sh.»3759

Bu âyet, Mekkeden hicret sırasında Cuhfede nâzil olduğuna göre, meâd, mevî; reddin murad Mekkeye

iadedir. Ya'ni Âhirete irtihal etmeden evvel seni bu çıktığın mahalle geri getirecek Mekkeyi fethedecektir.

86. ﴿وَمَا كُنْتَ تَرْجُوا أَنْ يُلْقَىٰ إِلَيْكَ الْكِتَابُ﴾ Hem sana kitab

indirileceğini ümid eder değil idin - ümmî idin ﴿إِلَّا رَحْمَةً مِنْ رَبِّكَ﴾ ve lâkin rabbından

bir rahmet olarak indirildi -işte geri gelmen de öyle ümid edilmezken mahza rabbından bir ni'met olarak

vukua gelecektir. ﴿فَلَا تَكُونَنَّ ظَهِيرًا لِلْكَافِرِينَ﴾ O halde sakın o kâfirlere zahîr

olma, cem'iyetlerine katılıp küfürlerine kuvvet vermekten korun 87.

﴿وَلَا يَصُدُّكَ عَنْ آيَاتِ اللَّهِ﴾ ve sakın o kâfirler seni Allahın âyâtından

çevirmesinler - mazıye ve istıkbale âid bu haberler bu va'dler, bu emirler, bu nehiyler hep Allahın

âyetleridir. Bunların ﴿بَعْدَ إِذْ أَنْزَلْتَ إِلَيْكَ﴾ sana indirildikleri demden sonra

-tebliğinden, tatbigından sarfı nazar ettirmesinler ﴿وَادْعُ إِلَىٰ رَبِّكَ﴾ ve rabbına da'vet et -

herkesi ona ibadet ve tevhide çağır ﴿وَلَا تَكُونَنَّ مِنَ الْمُشْرِكِينَ﴾ ve sakın o

müşriklerden olma ya'ni 88. ﴿وَلَا تَدْعُ مَعَ اللَّهِ إِلَهًا آخَرَ﴾ Allahın yanında diğér

bir ilâha çağırma ﴿لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ﴾ başka ilâh yok ancak o

﴿كُلُّ شَيْءٍ هَالِكٌ إِلَّا وَجْهَهُ﴾ onun yüzünden başka her şey helâkte - ya'ni onun

zatından başka her şey, her mevcut haddi zatında ma'dum demektir. Çünkü ondan mâsivasının vücudu

zatî değil, vacib tealâya müstenid olduğundan her an kabili adem ve fenaya müheyya olmakla haddi

zatında yok demektir veya yok olacaktır.

sh:»3760

Ancak o, zatında hayy-ü kayyum, vacibülvücuddur. Çoğunun ihtiyar ettiği ma'nâ budur. Diğer bir ma'nâya

göre: Vech, kasd ve teveccüh olunan cihet ma'nâsına olarak onun yüzünden, ya'ni onun rızası kasd olunan

cihetten maada her şey helâltedir demek olur ki Âhret naîminin fânî olmadığını anlatır. Bir de her şey'in

Allaha muzaf olan vechi, ilmi ilâhîdeki sureti hakikiyesi demek olur ki her şey'in Allaha rücuu bununladır.

﴿لَهُ الْحُكْمُ﴾ huküm onun - başkasının değil, ondan başka hukm-ü hukûmet, teşri' ve taknîn

yapmağa kalkışanların hepsinin hukmü bozulur ancak onunki bozulmaz ﴿وَالِيَهُ تَرْجَعُونَ﴾ ve

hep ona irca' olunacaksınız - hepiniz ölümünüzden sonra onun huzuruna götürülecek muhakeme

olunacak, ona göre cezanız, mükâfatınız ne ise alacaksınız. İşte bütün kıssaların âhiri işbu «

﴿وَالِيَهُ تَرْجَعُونَ﴾ hukmüdür. Kimin haddinedir ki bu hukme boyun eğmesin.

